

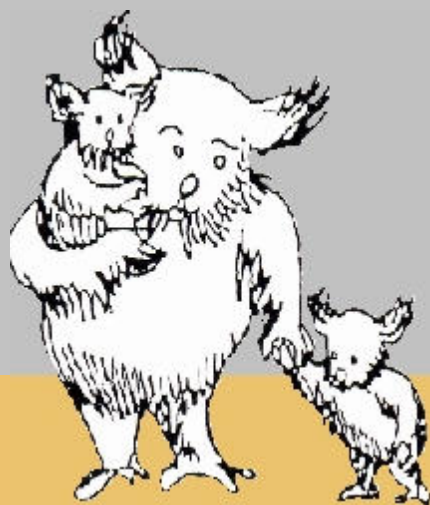
Маленькі сходинки

Програма раннього втручання
для дітей із затримкою розвитку

Книга 6. Сприйняття мовлення

Мойра Пітерсі та Робін Трелоар
у співпраці зі Сью Кейнс, Діаною Утер та Ерікою Брар

Університет Маккуорі, Сідней, Австралія

Маленькі сходинки

Програма раннього втручання
для дітей із затримкою розвитку

Книга 6. Сприйняття мовлення

*Мойра Пітерсі та Робін Трелоар
у співпраці зі Сью Кернс, Діаною Утер та Ерікою Брар*
Університет Маккуорі, Сідней, Австралія

Переклад з англійської здійснено інформаційними спеціалістами
МБФ "ОМНІ-Мережа для дітей"

Наукові редактори українського видання:
Т.І. Поніманська
Рівненський державний гуманітарний університет
А.А. Колупаєва
Інститут спеціальної педагогіки АПН України

Редактори:
Л. Євтушок, Т. Віговська

Верстка та оформлення:
І. Щавій

2006 р.

Published by Macquarie University,
Special Education Centre, North Ryde, NSW 2109,
Sydney, Australia

© Copyright 1989 Moira Pieterse and Robin Treloar

Міжнародний благодійний фонд "ОМНІ-Мережа для дітей" сердечно дякує за допомогу у виданні Програми "Маленькі сходинки" українською мовою авторам: Мойрі Пітерсе, Робіну Трелоар, Сью Кернс, Діані Утер та Еріці Брар.

„Маленькі сходинки” - це програма раннього втручання для стимуляції дітей із затримкою розвитку від народження до 4-річного віку. „Маленькі сходинки” насамперед призначені для батьків дітей з розумовим відставанням. Вони містять практичні поради щодо навчання дітей у домашніх умовах. Основним постулатом цієї програми є те, що батьки - це найкращі вчителі для своєї дитини. Ця програма також може використовуватися педагогами, лікарями і студентами.

Рекомендовано до видання:
Вченою Радою Інституту спеціальної педагогіки АПН України
(протокол №від 12.05.2005 р.);
Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол №10 від 27.05.2005 р.)

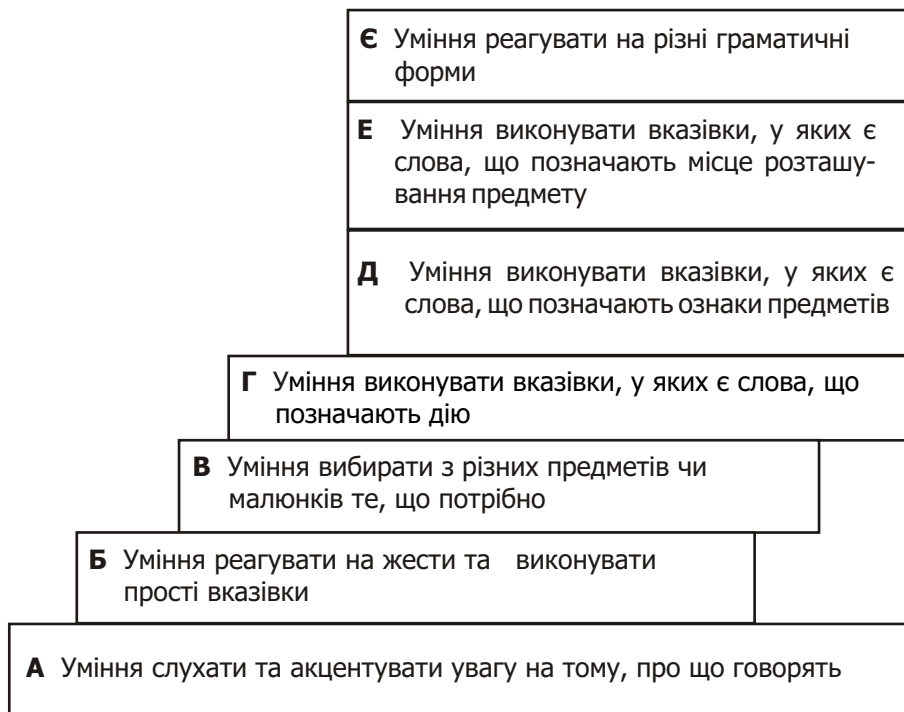
Міжнародний благодійний фонд "ОМНІ-Мережа для дітей"
Адреса фонду:

Україна: 33300, м. Рівне, вул. 16 Липня, 36.
Тел/факс: (0362) 62-34-47. E-mail: omni-rivne@bdp.rovno.ua

<http://ibis-birthdefects.org/start/ukrainian/unetomni.htm>

КНИГА 6

Вступ	5
Розділ 1 СМ.А: Уміння слухати і зосереджувати увагу на мовленні співбесідника.....	6
Розділ 2 СМ.Б: Уміння реагувати на жести і виконувати прості вказівки.....	16
Розділ 3 СМ.В: Уміння вибирати потрібне з-поміж запропонованих предметів та картинок.....	23
Розділ 4 СМ.Г: Уміння реагувати на вказівки, що включають слова, які позначають дії.....	40
Розділ 5 СМ.Д: Уміння реагувати на вказівки, що включають прикметники.....	50
Розділ 6 СМ.Е: Уміння реагувати на вказівки, що включають слова, які позначають місце розташування.....	61
Розділ 7 СМ.Є: Розуміння граматичних особливостей.....	67

Навички зі сприйняття мовлення необхідні нам для розуміння співбесідників та спілкування з іншими.

Ми застосовуємо їх, коли виконуємо прохання інших та самі безпосередньо беремо участь у розмові. До того ж, вміння сприймати мовлення допомагає вчитися, слухаючи, що говорять інші.

Програма складається з таких груп умінь та навичок:

СМ.А: Уміння слухати і зосереджувати увагу на мовленні співбесідника

СМ.Б: Уміння реагувати на жести і виконувати прості вказівки.

СМ.В: Уміння вибирати потрібне з-поміж запропонованих предметів та картинок.

СМ.Г: Уміння реагувати на вказівки, що включають слова, які позначають дію.

СМ.Д: Уміння реагувати на вказівки, що включають прикметники (слова, що характеризують ознаки та стан предметів).

СМ.Е: Уміння реагувати на вказівки, що включають слова, які позначають місце розташування.

СМ.Є: Розуміння граматичних особливостей.

Що слід пам'ятати під час навчання навичок сприйняття мовлення?

Сприйняття мовлення слід розглядати як частину загальної дитячої мовної програми. Дитина повинна розуміти значення слів і жестів, перш ніж вона сама зможе їх ефективно використовувати. Коли ви відбираєте жести, слова чи вирази для вправ зі сприйняття мовлення, пам'ятайте про потреби й бажання дитини, які вона виражатиме у подальшому спілкуванні. Зосередження уваги надзвичайно важливе для формування всіх навичок сприйняття мовлення. Оволодіння основними з них відбувається в рамках курсу навчання навичок сприйняття мовлення. Проте навіть коли ваша дитина переходить до вивчення інших навичок, перш ніж щось попросити, впевніться, що вона уважно на вас дивиться і слухає. Це стосується і спеціальних занять у групах, і повсякденного життя (домашніх ігор, прогулянок і т.п.). Коли вам вдалося привернути увагу дитини, говоріть ясно і якомога простіше. Уникайте порожніх і зайвих слів (прибережіть балаканину для іншого разу!). Звичайно, у подальшому ви захочете, щоб дитина розуміла, що ви кажете навіть тоді, коли вона просто бігає по кімнаті, повній людей! Але для цього спершу їй необхідно навчитися сприймати ваші слова у максимально сприятливих умовах, коли ваша мова зрозуміла, а її увага сконцентована лише на вас.

Хто може потребувати спеціалізованої допомоги?

Додаткова допомога з адаптації для виконання програми необхідна для дитини з вадами зору, слуху або порушеннями моторики. Спеціаліст допоможе визначити зміст вправ і досягти відповідних результатів.

РОЗДІЛ 1

СМ.А: УМІННЯ СЛУХАТИ І ЗОСЕРЕДЖУВАТИ УВАГУ НА МОВЛЕННІ СПІВБЕСІДНИКА

Навички цієї групи є основою для подальшого навчання. Коли дитина зверне увагу на інших, вона зможе вчитися в них. Перед тим, як чогось навчатися, глухі і/або сліпі діти повинні вміти сліdkувати і реагувати на мову інших.

Батьки розпочинають заняття з новонародженими за програмою Маккуорі з перших чотирьох навичок цього розділу. Спеціальна методика не потрібна - просто батькам показують, як їхня природна поведінка і піклування про дитину допомагають розвивати згадані навички. Справді, ми не розподіляємо оволодіння цими навичками на навчання під час спеціальних занять та практику за будь-яких умов. Учити малюка уважно слухати можна в будь-який час та в будь-якій ситуації.

Ці навички деякою мірою переплітаються з початковими навичками самообслуговування та соціальними навичками (Книга 2). Як тільки дитина навчиться встановлювати зоровий контакт, радимо звернутись до Книги 3, розділ 1, 2, в яких пояснюється розвиток жестів і міміки у дитини, що допоможе вам з більшою користю проводити час із нею. За умови нормального розвитку більшість навичок цієї групи дитина набуває протягом першого року життя. Протягом наступних трьох - лише по одній, кожна з яких стосується вміння слухати і реагувати на логічно-послідовну розповідь.

Нижче подано перелік цих навичок.

Від народження до 3 місяців.

1. Реагує на звук: здригається або змінює поведінку.
2. Реагує на голос: здригається або змінює поведінку.
3. На мить затримує погляд на обличчі мовця.
4. Підтримує зоровий контакт з мовцем (дивиться на його очі та губи).
5. Розглядає оточуючі предмети, переводячи погляд з одного на інший.

Від 3 до 6 місяців.

6. Шукає поглядом, звідки лунає звук.
7. Повертається на звук (знаходить поглядом джерело звуку, повернувши голову в його бік).
8. Повертається на голос (знаходить поглядом мовця, повернувши голову в його бік).

Від 6 до 9 місяців.

9. Сидить на кріслі, зосередивши увагу на мовці або предметі.
10. Разом з дорослим розглядає картинки або предмети протягом 2-х хвилин.
11. Змінює вираз обличчя відповідно до інтонації мовця (дружньої або сердитої).

Від 9 місяців до року.

12. Слухає одну людину в шумному середовищі.

Від 1,5 до 2 років.

13. Вислуховує коротку розповідь до кінця.

Від 2 до 3 років.

14. Уважно слухає розповідь протягом 10-ти хвилин, перебуваючи з мовцем наодинці.

Від 3 до 4 років.

15. Слухаючи розповідь, відповідає словами чи жестами на прості запитання.

СМ.А.1. РЕАГУЄ НА ЗВУК: ЗДРИГАЄТЬСЯ АБО ЗМІНЮЄ ПОВЕДІНКУ

Ця навичка є підґрунтям для подальшого розвитку. Використовують її для того, щоб визначити, чи досягла дитина певного рівня розвитку. Для її оволодіння не потрібно спеціального навчання. Якщо протягом перших тижнів життя дитина не реагує на звук, її слід показати спеціалісту.

І хоча ця навичка не потребує спеціального навчання, краще починати знайомство немовляти із звуками вже від самого народження, щоб розширити уявлення дитини про звуки, які її оточують.

Як оцінити:

Спосіб: дзвоник або дзвінке брязкальце середнього або низького тону.

Як учити: коли ваша дитина не спить і лежить на спині, потрусіть дзвоником чи брязкальцем біля неї, але поза полем її зору. Можете повторити кілька разів.

Почувши звук, малеча може кліпнути, злегка напружитися, змінити рухи, заплакати або заспокоїтись - якщо плакала.

Розвиток навички можна оцінювати, спостерігаючи за дитиною, коли дзвонить телефон або стукають у двері.

Результат позитивний, якщо реакція дитини на звук схожа на одну з описаних.

СМ.А.2. РЕАГУЄ НА ГОЛОС: ЗДРИГАЄТЬСЯ АБО ЗМІНЮЄ ПОВЕДІНКУ

Зазвичай, реакція на голос з'являється дещо пізніше, ніж реакція на звук, хоча і не завжди. Починайте розмовляти з дитиною відразу з перших хвилин від народження. Деякі батьки почуваються ніяково, особливо в перші тижні, коли малюк ще не посміхається і не відповідає. Якщо вам важко, намагайтеся думати вголос або описувати крихітці все, що ви робите. Вже дуже скоро малеча виявить свою любов до ваших розмов.

Як оцінити:

Спосіб: виберіть час, коли дитина кілька хвилин спокійно лежить на спині. Називайте її ім'я, підійшовши спочатку з одного боку, а потім з іншого. Прослідкуйте за її поведінкою, як описано в СМ.А.1.

Результат позитивний, якщо малеча лякається або змінює вираз обличчя, реагуючи на голос.

СМ.А.3. НА МИТЬ ЗАТРИМУЄ ПОГЛЯД НА ОБЛИЧЧІ МОВЦЯ

Цей пункт ви можете знайти в книзі "Самообслуговування та соціальні навички" (Книга 2). Ми включили його в обидві книжки, оскільки вміння зосереджувати увагу на обличчі мовця однаково важливе як для навичок самообслуговування та соціальних навичок, так і для сприйняття мовлення. Справді, протягом першого року життя і надалі розвиток кожної з цих навичок тісно пов'язаний із розвитком іншої.

Зосередження погляду - це перший крок як до встановлення зорового контакту, так і до спілкування, вміння уважно слухати і вчитися. Як зазначено у Книзі 2, найлегший спосіб навчити дитину затримувати погляд на вас - говорити й усміхатися до неї від моменту її народження.

Як оцінити:

Спосіб: говоріть і усміхайтеся до дитини. Результат позитивний, якщо дитина затримує погляд на вашому обличчі на 1-2 секунди.

Результат вважається позитивним, якщо малеча навіть не дивиться вам прямо у вічі.

СМ.А.4. ПІДТРИМУЄ ЗОРОВИЙ КОНТАКТ З МОВЦЕМ (ДИВИТЬСЯ НА ЙОГО ОЧІ ТА ГУБИ)

Коли ви говоритимете до малечі, вона вже не просто буде шукати поглядом ваше обличчя, а й буде зосереджуватися на очах та губах. Ви можете допомогти їй, якщо заохочуватимете зорові контакти усмішкою та розмовами. На цьому етапі діткам потрібно більше часу, щоб відшукати вас поглядом. Ймовірно, що протягом розмови дитина кілька разів втрачатиме і знову відновлюватиме зоровий контакт.

Як оцінити:

Спосіб: такий самий, як і в СМ.А.3, але продовжуйте говорити, щоб дитина дивилась на вас.

Результат позитивний, якщо малюк дивиться на ваші рот та очі, протягом, щонайменше, п'яти секунд.

СМ.А.5. РОЗГЛЯДАЄ ОТОЧУЮЧІ ПРЕДМЕТИ, ПЕРЕВОДЯЧИ ПОГЛЯД З ОДНОГО НА ІНШИЙ

Спершу саме ви залишатиметеся найцікавішим об'єктом для спостереження. Але з часом батьки помічають, що малюк усе більше уваги звертає на інші предмети, що його оточують. Незосереджений погляд малечі блукатиме з одного предмета на інший, наприклад, з вікна на іграшки над своїм ліжечком.

Але її погляд блукатиме не постійно, тому для оцінювання виберіть момент найбільшого похваллення дитини.

Як оцінити:

Спосіб: спостерігайте за малечою, коли вона перебуває в напівсидячому положенні або сидить на спеціальному дитячому стільчику.

Результат позитивний, якщо дитина переводить погляд з одного об'єкта в кімнаті на інший, наприклад, з яскравої картинки на люстру або з іграшки на ваше обличчя.

Як учити: потурбуйтеся, щоб у кімнаті дитини було багато кольорових предметів; показуйте їх малечі з різних відстаней, почніть з 30 см.

Зручно використовувати предмети, що приємно звучать, наприклад, дзвоники, брязкальця, які рухаються або коливаються від вітру, наприклад, веселі фіранки.

Змінюйте картинки та іграшки в дитячій кімнаті, щоб збільшити її інтерес. Це легко зробити навіть не витрачаючи багато коштів. У пригоді стануть картинки, вирізані з журналів та плакатів, іграшки, зроблені з повітряних кульок, яскравих стрічок або з картону. Якщо у вас є старша дитина, вона з радістю допоможе прикрасити оточення малюка.

СМ.А.6. ШУКАЄ ПОГЛЯДОМ, ЗВІДКИ ЛУНАЄ ЗВУК

Як описано в пункті СМ.А.1, дитина спершу лякатиметься від раптового чи занадто голосного шуму. Але приблизно на третьому місяці життя вона сама почне шукати джерело звуку, озираячись навколо себе. З часом малеча зможе швидко і точно встановити це джерело, але зараз нас більше цікавлять її спроби, а не результат.

Як оцінити:

Матеріали: маленький дзвоник або брязкальце.

Спосіб: потрусіть дзвоником або брязкальцем збоку від дитини, коли вона лежить на спині і не бачить, звідки лунає звук.

Результат позитивний, якщо малюк переводить погляд (може також повертати голівку) на звук, навіть якщо і не може визначити предмет.

Як учити: хоча ми й говоримо про дзвоники і брязкальця, голоси не менше важливі! Візьміть за звичку говорити до дитини, наприклад, називати її ім'я, перш ніж вона побачить вас, скажімо, коли підходите до колиски, щоб узяти її на руки, простежте, чи озиряється вона навколо, шукаючи вас.

Так само можете використовувати вправи, описані в пункті "Оцінювання". Якщо ж малеча не намагається знайти брязкальце або дзвоника, спробуйте заохотити її, побрязкавши іграшкою так, щоб вона її бачила. А потім знову заберіть.

Потурбуйтеся, щоб усі її пошуки врешті-решт закінчилися вдало. Переконайтеся, що дитина дійсно знайшла джерело звуку або, принаймні, людину, яка розмовляє.

Навчання цієї навички можна поєднувати з розвитком наступних умінь цієї групи.

СМ.А.7. ПОВЕРТАЄТЬСЯ НА ЗВУК (ЗНАХОДИТЬ ПОГЛЯДОМ ДЖЕРЕЛО ЗВУКУ, ПОВЕРНУВШИ ГОЛОВУ В ЙОГО БІК)

СМ.А.8. ПОВЕРТАЄТЬСЯ НА ГОЛОС (ЗНАХОДИТЬ ПОГЛЯДОМ МОВЦЯ, ПОВЕРНУВШИ ГОЛОВУ В ЙОГО БІК)

Навички цього пункту просто доповнюють уміння шукати джерело звуку, описані в попередньому пункті (СМ.А.6).

Зараз дитина стає більш цілеспрямованою і точною у визначенні джерела звуку або мовця. За умови, що його голівка підтримується, малюк повертається на звук, навіть якщо він поза полем його зору. Відтепер малечі цікавіше шукати голоси, ніж інші звуки, і вона повертається на них, як колись на дзвоник чи брязкальце. Немає значення, в якому порядку вона набуває цих навичок - ви можете працювати над ними одночасно.

Як оцінити: оцінюється, як і в пункті СМ.А.6, при застосуванні в будь-якому порядку голосу, брязкальця або дзвоника. Результат позитивний за пункт СМ.А.7, якщо малюк переводить погляд і повертає голівку та знаходить дзвоника або брязкальце.

Результат позитивний за пункт СМ.А.8, якщо малюк переводить погляд і повертає голівку та знаходить людину, яка з ним говорить.

Як учити: якщо дитина не повертається, ніжно поверніть її голівку у ваш бік, повторюючи при цьому її ім'я. Коли вона знайде вас, усміхніться до неї і похваліть. Наступна ваша допомога має бути менш відчутною. З часом ви помітите, що малюк уже сам намагається повертати голівку. Допомогайте лише настільки, наскільки йому це необхідно, але не більше. Деяким діткам легше повертати голівку в один бік, ніж в інший. У цьому разі розвивайте слабшу сторону. Так само повторюйте з дзвоником або брязкальцем. Експериментуйте і з іншими предметами, які створюють звук. Спробуйте все, що трапиться під рукою - шарудіть целофаном, брязкайте ключами або пищіть гумовими іграшками.

Удосконалення і закріплення навичок.

Прослідкуйте, на який випадковий шум реагує дитина: кроки в коридорі, дзвінок телефону, гавкання сусідської собаки чи розмову дорослих в іншому кінці кімнати. Говоріть до малюка, і він неодмінно зацікавиться тим, що відбувається навколо. І хоча він ще не розуміє ваших слів, але відчуватиме, що бере у них участь разом з вами.

СМ.А.9. СИДИТЬ НА КРИСЛІ, ЗОСЕРЕДИВШИ УВАГУ НА ТОМУ, ХТО ГОВОРІТЬ

Як тільки дитина оволодіє цією навичкою, слід показувати їй усе і всьому вчити. Вона не лише дивитиметься на вас, а й розглядатиме разом з вами предмети, які ви їй показуєте. Саме це вміння закладає основу для спільних ігор і розмов.

Як оцінити:

Матеріали: підготуйте кілька іграшок, предметів і картинок.

Спосіб: посадіть дитину навпроти себе. Якщо малюк ще не сидить, то влаштуйте його так, щоб він бачив і вас, і предмети, які ви показуватимете.

Скажіть: “(Ім'я), поглянь на мене”. Коли він буде дивитися, додайте: “Бачиш, це ..., подивись на...”. Якщо йому цікаво, то дозвольте трішки побавитися цією іграшкою, а потім повторіть з іншою.

Результат позитивний, якщо дитина встановила з вами зоровий контакт і хоча б раз протягом цілої хвилини дивилася на предмети або на картинки, які ви їй показували.

Як учити: недостатня кількість уваги може проявитися в тому, що дитина не дивитиметься на вас і/або на предмети або ж її увага розсіюватиметься.

Для початку намагайтеся змусити малюка дивитися на вас. Назвіть його ім'я і зачекайте, поки він не дивитиметься на вас. Якщо він не дивиться, повторіть його ім'я і ніжно поверніть його голівку у ваш бік. На знак вдячності за те, що він на вас дивиться, поговоріть з ним, погладьте по голівці, поцілуйте.

Зверніть увагу на те, скільки часу протягом двохвилинних занять дитина дивиться на вас. Краще брати середній час за декілька занять.

Будуйте свої заняття так, щоб кожне наступне було довше за попереднє. І так до тих пір, поки протягом двохвилинного заняття погляд малюка буде прикутий до вас аж 30 сек. (Це не означає, що вона дивитиметься на вас безперервно, цілком припустимо, що дитина кілька разів відводитиме погляд.)

Тепер використовуйте ляльку і виконуйте вправу, поки дитина протягом хвилини не дивитиметься по черзі то на вас, то на іграшку.

Як ви спонукаєте малечу поглянути на вас? Часто все залежить від вашого артистизму і винахідливості. Саме ви, а в процесі гри ще й іграшка, маєте стати найцікавішими об'єктами для дитини, щоб уся її увага була прикута до вас, а не до оточуючих предметів.

Малеча повинна усвідомлювати, що корисно звертати на вас увагу, оскільки усе найцікавіше відбувається саме між нею і вами.

Інколи недостатньо простого веселого заохочення. Якщо ви не досягли ніяких результатів, спробуйте інші підходи:

1. Проводьте заняття в тихому місці. Займайтеся з малюком у найтихішій кімнаті оселі. Для деяких дітей набагато ефективнішою є спокійна і тиха розмова. Якщо це спрацьовує, поступово переходьте до інших вправ.

2. Беріть приклад з дитини. Коли ваша дитина вже активно грається, приєднуйтеся до неї і по черзі бавтеся її улюбленими іграшками. Розкажіть малечі все, що вона робить. Допомагайте їй гратися, але не заважайте. Якщо їй подобається, що ви берете з неї приклад, поступово показуйте і пропонуйте свої ідеї та предмети для гри. Перш ніж показуватимете щось нове, попросіть дитину поглянути на вас.

3. На знак вдячності давайте малюкові щось смачненьке. Якщо жоден із згаданих прийомів не спрацьовує, спробуйте привернути увагу дитини чимось, що їй подобається. Як правило, для маленьких діток це улюблена їжа. Ви можете або дати трішки ласощів малюку, коли він на вас дивиться, або проводити заняття під час годування. При цьому стежте, щоб на перших порах малюк дивився на вас, очікуючи кожну наступну ложку. Як тільки дитина на вас дивиться з очікуванням,

годуйте його з більшими паузами або привчіть його дивитися на вас довше за таке саме заохочення. Якщо з самого початку ви будете хвалити малюка так само часто, як і годувати, то згодом достатньо буде лише похвали. Детально дізнатися, як заохотити малюка під час годування ви зможете в Книзі 2, Розділ 3.

Ігри і повсякденна діяльність.

Звичайно, навчання цих навичок не повинно обмежуватися спеціальними вправами. Може виявитися, що вам узагалі не потрібні ці спеціальні вправи. Можна привертати увагу малюка, коли ви його сповиваєте, годуєте, купаєте чи просто берете на руки. Братики та сестрички теж можуть вам допомагати, вони охоче показуватимуть малюкам предмети, до того ж, їм швидше вдасться привернути до себе увагу.

Удосконалення і закріплення навичок.

Поступово переходячи до виконання завдань розділу СМ.Б, продовжуйте говорити до малюка і примушувати його дивитися на предмети, які ви показуєте. Не хвилюйтеся, якщо зоровий контакт з вами поступово зменшуватиметься - це цілком нормально, оскільки у малюка зростає інтерес до предметів. Упродовж гри він кидатиме свій погляд на вас, але основну його увагу ви зможете привернути під час розмов.

Діставшись цього щаблю розвитку, ви будете на півдорозі до спілкування, а тоді важливого значення набувають описані у Розділі 2 Книги 3 вміння брати з когось приклад або діяти по черзі. Відтепер слід краще подумати, чого варто вчити дитину, але з упевненістю можете продовжувати далі, тому що в дитини є тверда основа для набуття навичок, необхідних для розуміння і самовираження.

СМ.А.10. РАЗОМ ІЗ ДОРОСЛИМ РОЗГЛЯДАЄ КАРТИНКИ АБО ПРЕДМЕТИ ПРОТЯГОМ ДВОХ ХВИЛИН

Зміст цього пункту полягає у вдосконаленні навичок попереднього.

Як оцінити:

Матеріали: книжка з кольоровими картинками або якась цікава іграшка.

Спосіб: посадіть малюка собі на коліна і показуйте картинку або іграшку. Дозвольте малюкові тримати картинку в руках, коли ви розповідатимете про неї.

Результат позитивний, якщо увага дитини сконцентрована на іграшці хоча б дві хвилини. Пам'ятайте, що зображення на картинці має бути чітким. Час від часу малеча може переводити погляд з іграшки чи малюнка на вас, але не відволікатися на інші предмети чи події в кімнаті.

Як учити: навчайте так, як описано в пункті СМ.А.9, але поступово збільшуйте час, коли малюк дивитиметься на картинки чи предмети.

СМ.А.11. ЗМІНЮЄ ВИРАЗ ОБЛИЧЧЯ ВІДПОВІДНО ДО ІНТОНАЦІЇ МОВЦЯ (ДРУЖНЬОЇ АБО СЕРДИТОЇ)

У цьому пункті ми розглянемо різні аспекти реакції дитини на оточення.

Ми простежимо, чи надає малюк значення інтонації, з якою розмовляє вже

знайомий йому дорослий.

Водночас можете працювати і над пунктом СМ.А.12, в якому мова йде про дитячі реакції на вираз обличчя дорослого. Очевидно, між ними є щось спільне, але якщо в пункті СМ.А.12 дитина може повторювати вираз обличчя і вважати це частиною гри, то зараз нас цікавить негайна емоційна реакція дитини.

Як оцінити:

Спосіб: спостерігайте за реакцією дитини, коли хтось із членів сім'ї говорить (найчастіше до іншого дорослого чи старшої дитини) сердитим або дружнім тоном.

Результат позитивний, якщо малюк змінює вираз обличчя, реагуючи на інтонацію мовця. Наприклад, коли малеча чує сердитий голос, вона може завмерти, уважно спостерігаючи за обличчям мовця, і навіть злякатися, а коли дружній - усміхатися.

Як учити: звісно, ви не хочете зайвий раз лякати дитину сердитими голосами! Але ж існують й інші способи змусити дитину звикнути до голосів із різною інтонацією. Співайте пісеньки або розповідайте віршики, які можуть викликати зміну виразу обличчя. Такі віршики, як "Сорока-ворона", "Лади-ладусі" настільки нам знайомі й рідні, що ми часто читаємо монотонно, майже речитативом, але якщо вслухатися, про що йдеться, сюжет віршика дає необмежені можливості для імпровізації. Деякий час малеча не розумітиме слів та змісту віршика, але завдяки вашим емоціям та інтонації у вас вийде найцікавіша казочка.

СМ.А.15. СЛУХАЄ ОДНУ ЛЮДИНУ В ШУМНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Коли ваша дитина тільки починає звертати на вас увагу, їй буде важко залишатися уважною в шумному середовищі. Але з розвитком цієї навички малеча навчиться розрізняти серед багатьох голосів найцікавіший і сконцентруватиметься лише на ньому.

За сприятливих умов більшість дітей набувають цих умінь без спеціальних занять. Дуже легко забути про спілкування з дитиною, коли ви зайняті покупками в магазині, домашніми справами, або коли в будинку повно гостей. Просто пам'ятайте, що вашому малюкові корисно тренуватися слухати вас за таких "напружених" умов.

Як оцінити:

Спосіб: спостерігайте за дитиною, коли вона слухає одного дорослого в шумному середовищі.

Результат позитивний, якщо вона продовжує уважно слухати, незважаючи на шум.

СМ.А.37. ВИСЛУХОВУЄ КОРОТКУ РОЗПОВІДЬ ДО КІНЦЯ

Останні три пункти цього розділу пов'язані із здатністю дитини уважно слухати розповідь.

Дитина 1,5 - 2 років повинна вміти дослуховувати коротеньку розповідь до кінця.

Підійде будь-яка казочка з десятком малюнків з одним чи двома реченнями до кожного з них. У будь-якій книгарні величезний вибір казочок. Зверніть увагу, що ми говоримо зараз про книжечку з розповідями, а не з картинками, що не пов'язані між собою. У пункті СМ.Є. ви знайдете детальний опис уміння слухати пов'язані між собою розповіді.

Як оцінити:

Спосіб: прочитайте вашому малюкові казочку.

Результат позитивний, якщо він дослуховує розповідь до кінця і водночас дивиться на вас чи на малюнки.

Як навчити: щоб навчити дитину слухати, читайте їй щодня. Дайте дитині зрозуміти, що вам подобається читати.

У більшості дітей є улюблені розповіді, і вони люблять слухати їх знову і знову. Нехай вас це не бентежить, адже вони вчаться під час таких повторів. Звісно, ви можете вдавати, що вам подобається читати "Трьох поросят" сьомий раз за цей тиждень!

Якщо малюк лише роздивляється малюнки і не слідкує за розповіддю, розпочинайте з дуже коротесеньких описів картинок. Замість того, щоб казати "Це ложка", говоріть "Цією ложкою Кеті з'їла на сніданок кашку, на обід супчик і пюре та сосиску на вечерю". Знайдіть книжечку, в якій зображено все, що дитина робить протягом дня, і опишіть ці малюнки малечі так, щоб вони були подібними до її власного дня. Дуже уважно вибирайте першу книжечку з казочками, переконайтеся, що в ній є малюнок до кожної події, а самі події і слова, які їх описують, знайомі й дитині. Можна використати фотографії і скласти власну розповідь.

СМ.А.64. УВАЖНО СЛУХАЄ РОЗПОВІДЬ ПРОТЯГОМ ДЕСЯТИ ХВИЛИН, ПЕРЕБУВАЮЧИ З МОВЦЕМ НАОДИНЦІ

У пункті 55 Книги 2 ми розглянули, чи може дитина уважно слухати розповідь на десятихвилинному занятті в садочку або дитячому центрі. А зараз нас цікавить, чи може малеча уважно слухати ту ж розповідь, коли ви залишаєтеся вдвох.

Як оцінити:

Матеріали: дитяча книжечка, на кожній сторінці якої не більше 20-30 слів. Розповідь повинна тривати приблизно десять хвилин.

Спосіб: прочитайте дитині оповідання.

Результат позитивний, якщо дитина уважно слухає оповідання і не відволікається навколишнім шумом або не зупиняє вас, щоб поговорити про щось інше.

Як учити: підходьте до цього рівня поступово, починаючи з коротких розповідей, описаних у пункті СМ.А.37. Перш ніж переходити до довгих розповідей, читайте по декілька коротеньких підряд.

Якщо малюк починає відволікатися, приверніть його увагу зміною темпу чи інтонації, ставте прості запитання типу: "Бачиш ...?" або додавайте власні коментарі про те, що відбувається.

СМ.А.91. СЛУХАЮЧИ РОЗПОВІДЬ, ВІДПОВІДАЄ СЛОВАМИ ЧИ ЖЕСТАМИ НА ПРОСТІ ЗАПИТАННЯ

Зараз дитина повинна уважно слухати оповідання і зрозуміти основний зміст, щоб уміти відповісти на простенькі запитання.

Як оцінити:

Матеріали: оповідання, подібне до описаного в пункті СМ.А.64.

Спосіб: читаючи разом з дитиною оповідання, час від часу зупиняйтеся і ставте запитання типу: "Що зробив злий сірий вовчисько?" або "Що хотіла з'їсти гусень?". Такі запитання змушують думати про розповідь. Звісно, можна ставити питання типу: "Де ...?" або "Бачиш ...?", але при оцінюванні відповіді на них не слід зараховувати.

Результат позитивний, якщо дитина може відповісти принаймні на одне вищеписане запитання. Якщо ж дитина ще не говорить, то вона може відповісти жестами або показувати пальчиком.

Як учити: щоб допомогти дитині звернути увагу на головні події в розповіді, задавайте питання. Зробіть свої запитання частиною двостороннього спілкування, щоб дитина не почувала себе, як на допиті.

Якщо розповідь уже знайома, можна запитувати її про подальший зміст, а не тільки про те, що ви вже прочитали.

Вдосконалення і закріплення навичок.

Це вміння останнє із цієї групи, але це не означає, що ви не читатимете більше книжок. За теперішнього різноманіття книжечок ви легко завжди знайдете ту, якою дитина захопиться ще більше. Не думайте, що слід іти тільки вперед, інколи ваша малеча повертатиметься до старих книжечок і з радістю читатиме їх для вас або для себе. Дозвольте їй самій вибрати книжечку в книгарні. Якщо їй ще важко зробити вибір самостійно, то нехай вибере з двох запропонованих вами ту, яка їй більше подобається.

РОЗДІЛ 2

СМ.Б: УМІННЯ РЕАГУВАТИ НА ЖЕСТИ І ВИКОНУВАТИ ПРОСТІ ВКАЗІВКИ

У цьому розділі дитина оволодіє навичками виконувати прості вказівки. Спершу вона навчиться реагувати на жести і слова, а тоді вже тільки на самі слова.

Якщо дитина ще не оволоділа навичками загальної або тонкої моторики, можна відкласти ці вправи на потім, а якщо фізичний розвиток не дозволяє оволодівати навичками цієї групи, використовуйте ті вправи, з якими дитина може впоратися. Це може збентежити, і в такому випадку знадобиться допомога спеціаліста, але не забувайте, що головним нашим завданням зараз буде навчити дитину розуміти зв'язок між словами і предметами та між словами і діями. А якими будуть ці слова, дії і предмети не матиме суттєвого значення.

За умови нормального розвитку дитки оволодівають переліченими у цьому розділі навичками протягом перших 1,5 року. А в майбутньому ці навички стануть основою для виконання складніших і більш специфічних вказівок зі сприйняття мовлення.

Як і в розділі СМ.А, ми не розмежовуватимемо спеціальні вправи і заняття під час ігор чи повсякденної діяльності. Усі перелічені нижче навички можна здобути під час ігор чи невимушених ситуацій і про спеціальні заняття можна буде взагалі забути.

Нижче подано перелік усіх навичок цього розділу.

Від 6 до 9 місяців.

1. Змінює вираз обличчя, реагуючи на зміну міміки дорослого.
2. Реагує на прості запитання, підкріплені жестами.

Від 9 місяців до року.

3. Реагує на своє ім'я: повертається.
4. Реагує на рішучі прохання: припиняє свою діяльність.
5. Махає або плескає в долоньки, виконуючи усні прохання.
6. Показує на знайомі предмети, які називають.
7. Показує на членів сім'ї, яких називають.

Від року до 15 місяців.

8. Подає предмет тому, хто просить.
9. Показує на предмет, який називають.

Від 15 місяців до 1,5 року.

10. Виконує одну простеньку вказівку з двох-трьох слів.
11. Виконує три простеньких вказівки з двох-трьох слів.
12. Приносить знайомий предмет з іншої кімнати, коли попросять.

СМ.В.12. ЗМІНЮЄ ВИРАЗ ОБЛИЧЧЯ У ВІДПОВІДЬ НА ЗМІНУ ВИРАЗУ ОБЛИЧЧЯ ДОРΟΣЛОГО

Оскільки обличчя - найважливіші предмети в оточенні немовлят, міміка, найчастіше, - перше, на що вони реагують. Спершу малеча реагуватиме зміною власного виразу обличчя, а потім почне копіювати вашу міміку.

Як оцінити:

Спосіб: сядьте на рівні очей дитини. Коли її увага прикута до вас, змінюєте вираз обличчя від нейтрального до щасливого, а потім від нейтрального до сердитого. Можете експериментувати з мімікою: зображати здивування, розпач, кумедні гримаси.

Результат позитивний, якщо малеча реагує зміною власного виразу обличчя, не обов'язково повторюючи ваш.

Як учити: дуже важливо провокувати дитину на подібну реакцію. Навчити дитину реагувати не лише на міміку, а й на інші жести та звуки, вам допоможе Розділ 2 Книги 3.

СМ.Б.13. РЕАГУЄ НА ПРОСТІ ЗАПИТАННЯ, ПІДКРІПЛЕНІ ЖЕСТАМИ

Ви можете навчити дитину розуміти значення слів, поєднуючи їх із жестами. Коли ви простягаєте руки і кажете: "Дай мені", ви готуєте дитину реагувати лише на одні слова. Те саме відбувається, і коли ви махаєте рукою і кажете: "... па-па", або простягаєте руки і кажете: "Дай я тебе обійму".

Як оцінити:

Спосіб: коли дитина грається з іграшкою, простягніть руки і скажіть: "Дай її мені". Або ж використайте згадані вище запитання і жести.

Результат позитивний, якщо дитина хоча б раз виконує ваше прохання.

Як учити: пропонуємо вам зупинитись на декількох проханнях. Ви можете простягати, махати або плескати долонями. У разі необхідності допомагайте дитині. Поступово зменшуйте допомогу, коли дитина почне відповідати на слова і жести самостійно.

СМ.Б.15. РЕАГУЄ НА СВОЄ ІМ'Я: ПОВЕРТАЄТЬСЯ

Коли дитина оволодіє цією навичкою, ви побачите, що вона розрізняє цей особливий звук серед багатьох інших.

Як оцінити:

Спосіб: виберіть момент, коли дитина чимось зацікавлена, а навколо неї дуже гамірно. Відійдіть від неї на 3-4 кроки і назвіть її ім'я.

Результат позитивний, якщо вона обертається і дивиться на вас.

Як учити: багато батьків кажуть: "Ми ніколи не називаємо дитину на ім'я, а кажемо Сонечко, Хитрий лис, Пончик, залежно від її чи нашого настрою." Звісно, ми не проти цього, бо при цьому батьки використовують живу, спонтанну мову. Але намагайтеся частіше називати дитину на ім'я!

СМ.Б.16. РЕАГУЄ НА СУВОРІ ЗАУВАЖЕННЯ: ПРИПИНЯЄ СВОЮ ДІЯЛЬНІСТЬ

Якщо ваша дитина ще не ходить або тільки починає, то цей пункт вас не стосується і ви можете повернутися до нього пізніше.

Для тих дітей, які вже ходять, розуміння і адекватна реакція на суворе зауваження важливі як для підтримання дисципліни, так і для безпеки самої дитини.

Звичайно, в арсеналі батьків є частка "ні", але вона швидко втрачає свою роль, якщо звучить занадто часто. Якщо ви помітили, що говорите "ні" кільканадцять разів на день, перечитайте Пункт 6 Книги 2.

Як оцінити:

Результат позитивний, якщо дитина припиняє свої справи хоча б на хвилику, коли ви суворо говорите до неї.

Як навчити: навчати цієї навички можна лише в ситуаціях, що виникають спонтанно, природно.

Напевно, спочатку, щоб продемонструвати на практиці, що означає ваше зауваження, вам доведеться особисто оберігати малюка від джерела потенційної небезпеки.

І хоча дитина поки що реагуватиме не на слова, а на інтонацію, намагайтеся давати позитивні вказівки за будь-яких ситуацій. Наприклад, "Книжечки мають лежати на столі" може звучати так само суворо, як і рішуче "Не розкидай книжки". До того ж, позитивні вказівки допомагають зміцнити уявлення дитини про те, як потрібно поводитися.

СМ.Б.17. МАХАЄ РУЧКАМИ АБО ПЛЕСКАЄ В ДОЛОНІ У ВІДПОВІДЬ НА СЛОВЕСНІ ВКАЗІВКИ

У цьому пункті передбачається, що ви продовжите заняття, розпочаті раніше (див. пункт СМ.Б.13). Проте поступово розширюйте вміння дитини, припиняйте підкріплювати слова жестами, які дитина вже навчилася показувати (махати ручками і/або плескати в долоні, інше). Реакція дитини на слово "дай" обговорюється далі, в пункті СМ.Б.21.

Як оцінити:

Спосіб: установіть з дитиною зоровий контакт і скажіть: "Зроби па-па" або "Зроби ладі-ладусі". Але самі не показуйте. Якщо відповіді немає, то спробуйте при іншій нагоді.

Результат позитивний, якщо дитина махає або плескає у відповідь на ваші прохання. Її рухи можуть бути не дуже точними, але принаймні показовими, що вона намагається зробити саме те, що ви просите.

Як учити: продовжуйте заняття з того, на чому ви зупинилися в пункті СМ.Б.13. Попросіть малюка помахати ручками або поплескати у долоні (або виконати інші знайомі їй рухи). Демонструвати жести не потрібно. Якщо дитина не реагує на ваше прохання, нагадайте їй, що треба зробити, і покажіть потрібний жест або рух. Повторіть прохання. Можете приєднається до малечі, коли вона вже

сама розпочне показувати - це буде винагородою за її старання.

СМ.Б.18. ПОКАЗУЄ НА ЗНАЙОМІ ПРЕДМЕТИ, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ

Зараз ми працюватимемо над тим, щоб виявити, назви яких предметів і іграшок уже знає ваша дитина. У цьому пункті дитина покаже, чи вона знає назви знайомих їй іграшок. Такі знайомі їй предмети, як чашечка чи ложечка теж підійдуть.

Як оцінити:

Матеріали: виберіть ті предмети, назви яких дитина знає найліпше.

Спосіб: покладіть предмет приблизно за метр від малечі. Попередньо впевніться, що дитина його бачить. Відволікайте її розмовами, а потім запитайте: "Де...?"

Результат позитивний, якщо дитина повертається і визначає, де перебуває хоча б один із названих вами предметів.

Як учити: виберіть добре знайому, улюблену іграшку дитини і повторіть процедуру оцінювання. Якщо дитина не реагує, приверніть її увагу до іграшки фразою "Це ...". Коли малеча навчиться знаходити першу іграшку, так само можна розпочати займатися з наступною і т.д. Вам слід пам'ятати, що ці заняття поволяють готувати дитину до оволодіння вміннями називати предмети. Тому пропонуйте увазі дитини ті предмети, про які, на вашу думку, їй захочеться поговорити в майбутньому.

СМ.Б.19. ПОКАЗУЄ НА ЧЛЕНІВ СІМ'Ї, ЯКИХ НАЗИВАЮТЬ

Це захоплива гра, в яку добре гратися, коли збирається уся сім'я. Близьких друзів та домашніх тваринок теж можна залучити до гри. Коли малеча навчиться бавитися в цю гру, ви побачите, що вона пов'язує слова зі знайомими їй людьми і вміє вибирати названу особу з-поміж людей, які її оточують.

Як оцінити:

Спосіб: коли дитина грається з двома або більше членами сім'ї, запитайте: "Де тато... мама... Нана... Фідо... Дідусь... Бабуся?"

Результат позитивний, якщо дитина показує хоча б на одну людину, яку називають.

Як учити: якщо дитина не показує на того, кого ви називаєте, то нехай покаже на того, хто говорить (покажіть дитині правильний напрямок). Повторіть ім'я - "Бачиш, це Фідо" або "Я - бабуся". Дозвольте дитині продемонструвати, що вона може робити це без допомоги.

Удосконалення і закріплення навичок.

Можете продовжувати бавитися в цю гру, поки дитина не знатиме усіх членів родини і близьких друзів. Педагоги, які займаються за програмою Маккуорі, грають з дітьми ясельної групи в подібні ігри, щоб допомогти їм вивчити імена одне одного. Вони співають пісеньку:

*Де ти, де ти, Саро?
Хто знає де вона?*

СМ.Б.21. ПОДАЄ ПРЕДМЕТ ТОМУ, ХТО ПРОСИТЬ

Щоб продемонструвати вибір між поданим, можете виконати рух, який продемонструє, що ви щось даєте або показуєте на щось (див. пункт СМ.Б.22). Ймовірно, ви вже кілька разів підкріплювали прохання "дай" жестами.

Багато діток відповідають на "дай" тим, що швиденько ховають предмет, інколи навіть з виразною зловтіхою. Якщо ваша дитина чинить саме так, вашим завданням буде показати їй, що можна давати одне одному речі граючись, і що ваше прохання аж ніяк не означає, що ви хочете забрати дорогоцінний скарб!

Як оцінити:

Матеріали: будь-яка іграшка

Спосіб: коли дитина тримає іграшку, встановіть з нею зоровий контакт і скажіть: "Дай її мені". Не простягайте рук. Повторіть тричі.

Результат позитивний, якщо дитина дає іграшку хоча б два рази з трьох.

Як навчити: навчайте, бавлячись у гру "Ти - мені, я - тобі". Допомогайте фізично перші кілька разів, а потім дозвольте дитині давати вам предмети без допомоги.

Навчайте до тих пір, поки малеча не подаватиме вам предмети на перше прохання.

Ігри і повсякденна діяльність.

Для гри "Дай" можете також використовувати природні ситуації. Намагайтеся залучати дитину до домашніх справ, наприклад приготування їжі. Скажімо, ви даєте малечі потримати те, що вам скоро буде потрібно, а потім кажете щось на зразок: "Ой, мені зараз треба... Дай мені..." Дитина може сама спонтанно почати давати вам предмети - це суттєвий комунікативний жест. Проявляйте щирий інтерес до речей, які вам дає малеча.

Удосконалення і закріплення навичок.

Це вміння ширше практикуватиметься у ході навчання інших навичок із Сприйняття Мовлення. Візьміть до уваги, що і це вміння, і вміння, описане в пункті СМ.Б.22, необхідне для початку виконання вправ із розділу СМ.В: Уміння вибирати потрібне з-поміж запропонованих предметів та картинок.

СМ.Б.22. ПОКАЗУЄ НА ПРЕДМЕТ, ЯКИЙ НАЗИВАЮТЬ

Незабаром дитина вчитиметься обирати між поданими предметами та картинками, але поки що їй буде легше проявити свій вибір, якщо вона вмітиме показувати на цей предмет. Зараз мова йде не про вибір, малеча просто вчиться показувати.

Багатьом діткам подобається показувати на предмет - так вони діляться своїми захопленнями з іншими. Зазвичай, вміння показувати на предмет є частиною більш загального вміння діставати предмет і потребує невеликих спеціальних тренувань.

Як оцінити:

Матеріали: знайома дитині іграшка або предмет, назву якої вона знає.

Спосіб: покладіть іграшку перед малечою і скажіть: "Покажи на...". Повторіть тричі. Можна використовувати різні предмети.

Результат позитивний, якщо дитина піднімає руку і показує одним пальчиком (не обов'язково вказівним) хоча б два рази з трьох спроб.

Як навчити: продовжуйте займатися так, як почали при виконанні вправ пункту СМ.Б.18; нехай дитина показує на предмети, які ви називаєте. Скажіть: "Бачиш, я можу показати на... Покажи ти на...". При потребі допоможіть, підніміть ручку малечі й розігніть вказівний палець. Поступово зменшуйте свою допомогу.

Ігри і повсякденна діяльність.

Можна показувати на різні предмети у квартирі/будинку. У пригоді стане книжка з кольоровими малюнками.

Удосконалення і закріплення навичок.

Із наступних розділів ви дізнаєтесь, скільки існує різноманітних ситуацій, у яких ми використовуємо вказівний жест. Він, зокрема, необхідний для засвоєння такої групи навичок: СМ.В. Уміння вибирати потрібне з-поміж запропонованих предметів та картини.

Подумайте, як малеча може використовувати вміння показувати на предмети у спілкуванні з іншими. Навчіть дитину, як можна показати, що вона хоче саме ту лялечку з верхньої полиці, свою пляшечку, покататися на велосипеді чи погойдатися на гойдалці. Щоб переконати малечу, що це справді надійний спосіб привернути вашу увагу до предметів, які її цікавлять, завжди відповідайте на її жести. Звісно, ви ще й неодмінно називатимете предмети. Уміння показувати на предмети не може замінити розмову. Допмагаючи дитині розвивати комунікативні навички, жести допомагають і швидше навчитися говорити. Докладніше про це можете прочитати у Розділі 2 Книги 3.

СМ.Б.26. ВИКОНУЄ ОДНУ ПРОСТЕНЬКУ ВКАЗІВКУ З ДВОХ-ТРЬОХ СЛІВ

На даному етапі розвитку, напевно, вже є кілька простеньких прохань, які ваш малюк уже вміє виконувати, наприклад, це "дивись", "на", "покажи", "дай", "зроби па-па" і "зроби ладил-ладусі".

Зараз час змінити прохання. Ми почнемо вчити виконувати прохання, що висловлюються фразами, а не словами. Малеча вчиться розпізнавати словосполучення як єдине ціле, а не кожне слово окремо. Можливо, малюкові буде легше сприймати словосполучення, ніж довгі і складні окремі слова. Ваша малеча ще не знає, та їй і не обов'язково знати, що насправді словосполучення складаються з кількох окремих слів, кожне з яких може виступати самостійно.

Перші такі прохання краще пов'язати з сімейними іграми та ритуалами, наприклад, "Поцілуй матусю!", "Погладь братика!", "Поклади медведика спати!" або "Пострибай як м'ячик!". Це має бути словосполучення, яке дитина часто чує і яке викликає радість та захоплення.

Оцінюйте це вміння у невимушеній атмосфері. Спостерігайте за реакцією малечі на простенькі прохання з двох-трьох слів. Результат позитивний, якщо дитина виконує хоча б одне подібне прохання.

Якщо ж дитина не виконує такі прохання, виберіть одне з тих, які ви використовуєте під час гри, і покажіть, що слід робити. У разі необхідності допоможіть дитині.

СМ.Б.27. ВИКОНУЄ ТРИ ПРОСТЕНЬКІ ВКАЗІВКИ З ДВОХ-ТРЬОХ СЛІВ

Уміння цього пункту доповнюють завдання пункту СМ.Б.26.

Тепер дитина повинна навчитися розрізняти три різні прохання з двох-трьох слів. Знову ж таки, зміст прохання залежить від вас. Можете додати декілька грайливих і/або практичних прохань типу: "Сядь на стілець!" або "Закрий двері!".

Оцінюйте і навчайте так, як описано в пункті СМ.Б.26.

СМ.Б.28. ПРИНОСИТЬ ЗНАЙОМИЙ ПРЕДМЕТ З ІНШОЇ КІМНАТИ, КОЛИ ПОПРОСЯТЬ

Це останнє вміння із навичок цієї групи вимагає від дитини піти до іншої кімнати, знайти і принести предмет, який просять. Коли малеча цього навчиться, вона матиме основу для оволодіння всіма складнішими навичками.

Як оцінити:

Спосіб: попросіть дитину принести вам предмет із сусідньої кімнати. Цей предмет має бути добре знайомий дитині і завжди має лежати на одному й тому ж місці.

Результат позитивний, якщо дитина приносить вам те, що ви її просили. Це стосується тільки тих дітей, які ходять. Якщо ваша дитина ще не ходить, розвивайте інші вміння, а до цього повернетесь пізніше.

Як учити: спочатку попросіть малечу принести щось знайоме з іншого кінця кімнати. Потім вдайте, що забули щось в іншій кімнаті: "Ой, ми забули взяти ведмедика. Йди візьми ведмедика". Почекайте на малечу за дверима. Доручіть їй віднести щось в іншу кімнату, так вона пам'ятатиме своє завдання по дорозі в один бік. Потім можете просити її принести щось з іншої кімнати, як описано в підпункті оцінювання.

Удосконалення і закріплення навичок цього розділу.

Здобуті навички дитина вдосконалюватиме і в ході опанування іншими вміннями групи сприйняття мовлення. Можливо, ви вже почали працювати над пунктом СМ.В: Уміння вибирати потрібне з-поміж запропонованих предметів та зображень, а зараз можете починати працювати над пунктом СМ.Г: Уміння реагувати на вказівки, що включають слова дії.

РОЗДІЛ 3

СМ.В: УМІННЯ ВИБРАТИ ПОТРІБНЕ З-ПОМІЖ ЗАПРОПОНОВАНИХ ПРЕДМЕТІВ ТА КАРТИНОК

У цьому розділі ми розглянемо вивчення назв предметів. Дитина показує, що вона знає назву предмета, вибираючи той, назву якого вона чує серед багатьох інших. Пізніше дитина навчиться визначати предмети за їхнім призначенням і розподіляти їх: - „тварини“, „їжа“ тощо.

Для того, щоб успішно оволодіти цією групою вмій, малеча не обов'язково повинна вміти говорити, оскільки вона може продемонструвати, що знає, як називаються речі, які її оточують, і без слів - вибрати те, що їй потрібно чи розсортувати ці речі належним чином. Звичайно, коли ми вчимо дитину назви предметів, ми допомагаємо їй навчитися говорити - адже перш, ніж щось сказати про той чи інший предмет, малюк повинен знати, як цей предмет називається. Якщо ваша малеча вже говорить, можете просити її називати предмети, які вона вибирає.

Коли ви підбираєте предмети для оцінювання і навчання, беріть ті, які в першу чергу цікаві дитині, а також необхідні для подальшого спілкування.

Займаючись навичками цієї групи, ви одночасно працюватимете і над уміннями інших груп. Залежно від того, скільки у вас часу, можете обирати по одній навичці або працювати над декількома одночасно.

Нижче подано перелік навичок цього розділу:

Від року до 15 місяців.

1. Вибирає з двох предметів той, який називають.

Від 15 місяців до 1,5 року.

2. Показує на віддалений предмет, що перебуває за дверима.
3. Вибирає з трьох предметів той, який називають.
4. Показує на одну частину тіла, яку називають.

Від 1,5 до 2 років.

5. Показує на чотири частини тіла, які називають.
6. Вибирає з чотирьох предметів той, який називають.
7. Вибирає три предмети одягу, які називають.
8. Вибирає з двох картинок ту, яку називають.
9. Вибирає з чотирьох картинок ту, яку називають.
10. Показує на сім частин тіла, які називають.

Від 2 до 3 років.

11. Показує на десять частин тіла, які називають.
12. Показує на себе, коли запитують „Де...?“

13. Вибирає з дев'яти картинок ту, яку називають.
14. Вибирає з чотирьох предметів два відповідно до їх призначення, які називають.
15. Вибирає з шести предметів чотири відповідно до їх призначення, які називають.
16. Вибирає з шести предметів шість відповідно до їх призначення, які називають.
17. З п'яти продуктів вибирає ті три, які називають.
18. З п'яти тваринок вибирає ті три, які називають.
19. З п'яти предметів меблів вибирає ті три, які називають.
20. Виконує прохання: "Дай мені... І...", вибираючи з чотирьох.
21. Виконує прохання: "Дай мені... І...", вибираючи з предметів, що містяться в будь-якому місці в кімнаті.

Від 3 до 4 років.

22. Показує на 13 частин тіла.
23. Показує на 16 частин тіла.
24. Розрізняє хлопчика і дівчинку на картинці, на якій зображені обоє.
25. Розрізняє чоловіка й жінку на картинці, на якій зображені обоє.
26. Вибирає предмети, які належать до поняття "їжа".
27. Вибирає предмети, які належать до поняття "тваринки".
28. Вибирає предмети, які належать до поняття "одяг".
29. Вибирає предмети, які належать до поняття "меблі".

СМ.В.20. ВИБИРАЄ З ДВОХ ПРЕДМЕТІВ ТОЙ, ЯКИЙ НАЗИВАЮТЬ

Обираючи з двох предметів той, який називають, малеча демонструє, що знає, як вони називаються.

Перш ніж працювати над цим завданням, дитина повинна оволодіти навичками, поданими в пунктах СМ.Б.21. і СМ.Б.22 (відповідати на прохання "дай" і "покажи").

Для оцінювання і навчання вибирайте ті предмети, які перш за все цікавлять дитину і необхідні для подальшого спілкування. Також намагайтеся обирати ті предмети, які однаково їй дорогі, інакше вона обиратиме свого улюбленого зайчика навіть якщо ви кажете "ложка".

Далі ми розповімо про те, як оцінювати це вміння і займатися з дитиною. І як тільки дитина навчиться вибирати предмет з однієї пари, радимо відразу ж переходити до наступної. Оволодіти цієї навичкою, значить піднятися на один щабель розвитку. Перед тим, як приступати до вивчення наступних навичок, варто переконатися, що дитина добре освоїла цю.

Як оцінити:

Матеріалу: дві знайомі дитині іграшки (врахуйте вищевказані примітки).

Спосіб: сядьте навпроти дитини. Скажіть: "Дивись, у мене... і...". Дайте дитині час добре роздивитися обидві іграшки. Потім скажіть: "Покажи на..." або "Візьми..." або "Дай мені..." (будь-що, що вам підходить).

Повторіть п'ять разів - по два на кожен предмет і один додатково. Час від часу

змінюйте розташування іграшок.

Результат позитивний, якщо дитина показує або бере названі предмети чотири рази з п'яти.

Як учити: сядьте навпроти дитини, як це описано в підпункті Як оцінити. Покажіть їй іграшки, по черзі називаючи кожну з них. Потім попросіть її подивитися на вас. Це дуже важливо, оскільки дитина не зможе відповідати, поки її увага не сконцентрована на вас.

Після того, як ви показали іграшку, можна сховати її в долоні, поки ви скеровуватимете увагу дитини знову на вас. Потім скажіть: "Покажи на ..." (або в будь-якому напрямку, який ви вибрали) і знову дістаньте іграшку. Якщо дитина тягнеться до двох іграшок одночасно, заберіть їх і повторіть усе знову. Якщо ж дитина показує на ту іграшку, яку ви назвали, можете підсунути названу іграшку до дитини, щоб вона показала або навіть взяла її. Щиро похваліть її: "Розумниця, ти знайшла... Це...!" Якщо дитина показує на іншу іграшку або ігнорує ваше прохання, відсуньте невірну іграшку назад, а ту, що потрібно вперед, ближче до неї. Коли вона візьме названу іграшку, похваліть її і повторіть вправу. Якщо вона все ще не знає, що робити, почніть виконувати вправу з самого початку і більше часу присвятіть називанню предметів. Повторіть вправу і, якщо необхідно, скеровуйте її ручку до тієї іграшки, яку ви називаєте. Продовжуйте працювати до тих пір, поки дитина протягом трьох занять підряд не обиратиме потрібну іграшку чотири рази з п'яти спроб. Перед тим, як починати пропонувати більший вибір предметів, важливо переконатися, що дитина добре оволоділа цими навичками.

Ігри і повсякденна діяльність.

Поза заняттями більше часу присвячуйте іграм і розмовам про предмети. Грайтеся в хованки, ховайте одну з іграшок під килим або під коробку зі словами: "А де...? Ах, ось, ти знайшла...!"

Передчасно подумайте про те, які предмети можна використовувати в наступних вправах і намагайтеся якомога частіше їх називати.

Удосконалення і закріплення навичок.

Завдання пункту СМ.В.24 передбачає безпосередній розвиток цього вміння, але перш ніж іти далі, пропонуємо ще раз виконати завдання пункту СМ.В.20, використовуючи при цьому іншу пару предметів.

СМ.В.23. ПОКАЗУЄ НА ВІДДАЛЕНИЙ ПРЕДМЕТ ЗА ДВЕРИМА

У цьому пункті дитина повинна навчитися показувати на предмети, які вона не може дістати, предмети, що перебувають далеко від неї.

Як оцінити:

Спосіб: коли дивитися з дитиною з вікна або за двері, попросіть указати на щось, що дуже далеко, наприклад на літак, дерево або машину. Покажіть у будь-якому напрямку: "Покажи літак" або "Покажи мені дерево" або "Де машина?"

Результат позитивний, якщо дитина може вказати хоча б на один предмет.

Як учити: візьміть собі за звичку вказувати на віддалені предмети завжди, коли виникає така нагода. Але називайте тільки ті предмети, назви яких знайомі

дитині. Якщо необхідно, то допомагайте малечі перші кілька разів.

Ігри і повсякденна діяльність.

Це гарна вправа для подорожей автомобілем або в транспорті, коли дитина може дивитися з вікна. Залучіть інших членів сім'ї або родичів і перетворіть навчання на захопливу гру.

Удома показуйте на різні лампочки і люстри (вони часто заворожують малюків), іграшки-брязкальця або картини на стінах.

Удосконалення і закріплення навичок.

Удосконалювати і закріплювати цю навичку не складно - потрібно лише вказувати малечі на те, що її оточує, а це скоро стане вашою звичкою.

СМ.В.24. ВИБИРАЄ З ТРЬОХ ПРЕДМЕТІВ ТОЙ, ЯКИЙ НАЗИВАЮТЬ

У цьому пункті дитина працюватиме над попереднім умінням, але зараз вона повинна обирати з трьох запропонованих предметів. Процедура оцінювання і навчання цієї навички така сама, як і в пункті СМ.В.20, але використовуйте три знайомих предмети або іграшки. Як і в пункті СМ.В.20, пропонуємо вам змінювати іграшки після того, як дитина оволодіє вибором з перших трьох.

Безпосередній розвиток цього вміння пропонує пункт СМ.В.32.

СМ.В.25. ПОКАЗУЄ ЧАСТИНУ ТІЛА, ЯКУ НАЗИВАЮТЬ

Коли ваша дитина оволодіє всіма навичками цієї групи, вона зможе показати на 16 частин людського тіла. За ПВРД (Переліком вмінь розвитку дитини) ви можете звірити, скільки частин тіла дитина повинна знати на певній стадії розвитку, але не слід сприймати це як непорушне правило. Найлегший, найприродніший спосіб навчити малечу знати частину тіла - знайомити з ними по черзі, представляти кожну наступну лише тоді, коли попередня вже добре відома і малеча може швидко показати на неї.

Учіть дитину в звичних умовах. Зовсім не обов'язково навмисне садити дитину і просити показати на щічку п'ять разів підряд! Займайтеся з малюком, коли ви його купаете, перевдягаєте або просто граєтеся. На хвилику зупиніться перед дзеркалом і спробуйте знайти ті чи інші частини тіла. Можна використати ляльки і м'які іграшки, а також картинки. Не забувайте про основні правила:

- Чітко формулюйте завдання і намагайтеся акцентувати увагу на тих частинах тіла, які вивчатимете.
- Не забирайте ініціативу в свої руки, нехай малюк сам показує вам частини тіла.

Послідовність, в якій ви будете знайомити малечу з частинами тіла, обирайте самі. Зазвичай спочатку вивчаємо волосся, рот і руку, далі на черзі ніс, пальчик, очко, вушко, щічка, зубки, язичок, животик і колінце, а останні - кисть, нога і спина. Спостерігайте за дитиною, до яких частин тіла вона виявляє найбільшу цікавість.

Як оцінити:

Спосіб: виберіть уже знайому дитині частину тіла, запитайте: "Де твоя...?" Повторіть тричі. Потім спробуйте називати інші частини тіла, тричі повторюючи назву кожної.

Результат позитивний, якщо дитина правильно показує на кожну частину тіла два рази з трьох спроб. Пам'ятайте, якщо дитина знає вже чотири частини тіла, то результат позитивний, якщо дитина робить як вказано у пункті СМ.В.31; а якщо сім- як у пункті СМ.В.36 і так далі.

СМ.В.31. ПОКАЗУЄ НА ЧОТИРИ ЧАСТИНИ ТІЛА, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ

Виберіть чотири частини тіла разом з тією, яку ви вивчали раніше (пункт СМ.В.25), і починайте працювати і оцінювати так, як запропоновано у пункті СМ.В.25.

СМ.В.32. ВИБИРАЄ З ЧОТИРЬОХ ПРЕДМЕТІВ ТОЙ, ЯКИЙ НАЗИВАЮТЬ

Зараз дитина повинна навчитися обирати із запропонованих предметів ті, які називають.

Процедура оцінювання така сама, як і в пункті СМ.В.20, але використовуйте чотири предмети і тричі називайте кожен із них. Результат позитивний, якщо дитина правильно вибирає кожен предмет хоча б два рази з трьох спроб.

Працюйте так, як описано в пункті СМ.В.20, але використовуйте знайомі предмети й іграшки.

Коли дитина вивчить назви усіх предметів з початкового комплекту, змінюйте комплекти так, щоб вони склалися з різних комбінацій знайомих дитині предметів. Тепер можна переходити до опрацювання інших навичок, але час від часу повертайтеся до вправ на вибір з декількох предметів, щоб закріпити щойно здобуте вміння.

СМ.В.33. ВИБИРАЄ ТРИ ПРЕДМЕТИ ОДЯГУ, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ

Зараз дитина вчитиметься обирати серед предметів, з якими вона стикається щодня - її одягу.

Значення цих вправ перш за все полягає в тому, що вони слугуватимуть прикладом використання знайомих дитині предметів для розвитку вміння вибирати потрібний серед багатьох запропонованих. Те саме можна робити, коли ви годуватимете, купатимете малюка, тобто будь-коли, якщо тільки дитина стикається із звичними їй речами. Коли малеча знатиме назви знайомих предметів, їй буде легше брати участь у всьому, що відбувається навколо неї, і ділитися своїм досвідом про це.

Як оцінити:

Матеріали: кілька (принаймні чотири) предмети дитячого одягу.

Спосіб: можна перевіряти, розклавши одяг на столі, але краще вибрати більш звичний для дитини час, наприклад, зранку. Розкладіть одяг у той час, коли ви її

одягаєте, і попросіть вибирати кожну одежинку, яку ви називатимете.

Результат позитивний, якщо дитина правильно вибирає хоча б три предмети одягу, які ви назвали.

Як учити: навчити можна таким чином: називайте кожен предмет одягу, який ви берете, і дозволяйте дитині самій вибирати його. Допомогати можна так само, як і при набутті попередніх умінь такого типу. Запропоновані методи допомоги однаково підійдуть як для спеціальних занять, так і для ігор чи повсякденного життя.

Удосконалення і закріплення навичок.

За невимушених обставин удосконалювати цю навичку можна по-різному. Запропонуйте, скажімо, багато речей і попросіть знайти певну одежинку в кошику з чистою білизною або в шухляді. Можна попросити принести якусь одяжину з іншої кімнати. Згодом можете і вказувати колір названого вами предмета одягу.

СМ.В.34. ВИБИРАЄ З ДВОХ КАРТИНОК ТУ, ЯКУ НАЗИВАЮТЬ

Може виявитися, що для дитини буде важче обирати з-поміж картинок, ніж з-поміж предметів, оскільки вона ще не настільки добре з ними знайома.

Дуже важливо, щоб діти вміли розрізняти і вибирати з-поміж картинок ту, що називають. Це необхідно не тільки для візуального розрізнення предметів, набуття наступних навичок, а й для багатьох ігор і збагачення досвіду про навколишній світ.

Перш ніж виконувати процедуру оцінювання і навчання, добре подумайте про засоби, які ви використовуватимете під час занять. Пропонуємо вам кілька порад:

- Використовуйте предмети, які вже добре знайомі дитині. Це допоможе їй знайти зв'язок між предметами і картинками.
- Використовуйте порівняно великі картинки (принаймні 10 см²), а також ті, які дитина зможе легко тримати в руках. Непогано було б приклеїти картинку на картон або покрити прозорою плівкою, у такий спосіб ви збережете малюнок на хорошому стані.
- Використовуйте реальні картинки. Це можуть бути чіткі фотографії або кольорові ілюстрації.
- Матеріал має бути різноманітним. Підготуйте не менше 10 малюнків.

Можете самі намалювати картинку або вирізати її з журналу та приклеїти на картон. Багато різноманітних картинок можна знайти в книжках серії "Сонечко". Педагоги центру Маккюрі розбирають частину книжок по сторінках, наклеюють на картон, покривають ламінатом, отримуючи чудові картки. Решту книжок залишають, щоб діти могли розглядати їх ілюстрації, учитися показувати і говорити.

Для оцінювання і перших занять використовуйте картинки із зображенням двох знайомих предметів. Це можуть бути предмети, які ви використовували у попередніх вправах.

Як оцінити:

Матеріали: дві картинки із зображенням знайомих дитині предметів.

Спосіб: поставте картинки на столі або тримайте так, щоб малеча змогла дістати їх. Скажіть: "Покажи...", і так по три рази на кожну картинку. Час від часу міняйте картинку місцями.

Результат позитивний, якщо дитина хоча б двічі показує на зображення кожної картинки.

Як учити: навчайте так само, як і вчили вибирати з-поміж предметів (пункт СМ.В.20).

Ігри і повсякденна діяльність.

Під час вивчення цієї навички важливо читати разом з дитиною книжки, розглядати малюнки. Розглядаючи кожен малюнок, називайте хоча би по два зображені предмети і показуйте їх дитині. Щоб краще оволодіти вмінням вибирати картинку, підійдуть книжки-розгортки з двома картинками.

Удосконалення і закріплення навичок.

Як і при вивченні вміння вибирати з-поміж предметів, переходьте від одного набору картинок до іншого. Безпосереднім доповненням цієї навички є пункт СМ.В.35, завдання якого полягає в тому, щоб навчити дитину вибирати з-поміж чотирьох запропонованих картинок. Але можете попрактикуватися вибирати і серед трьох картинок.

СМ.В.35. ВИБИРАЄ З ЧОТИРЬОХ КАРТИНОК ТУ, ЯКУ НАЗИВАЮТЬ

Коли пропонуватимете дитині до вибору більше картинок, можете допомагати так, як допомагали вибирати предмети. Процедурі оцінювання й навчання виконуйте так, як описано в пункті СМ.В.34, використовуйте при цьому вже чотири картинки. Коли малеча навчиться вибирати серед одного набору картинок, повторіть вправу, але використовуйте інший.

Для різноманітності знайдіть книжку-розгортку з трьома або чотирма картинками і попросіть показати картинку, яку ви називаєте. Або можете наклеїти чотири картинки на одну картонку. Це буде гарною підготовкою до виконання вправ пункту СМ.В.45, в якому використовуватимуться картинки, представлені на одному аркуші.

ТМ.В.36. ПОКАЗУЄ НА СІМ ЧАСТИН ТІЛА, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ

Процедурі оцінювання і навчання виконуйте так, як описано в пункті СМ.В.25, але називайте уже сім частин тіла, враховуючи і ті чотири, вивчені раніше.

СМ.В.43. ПОКАЗУЄ НА ДЕСЯТЬ ЧАСТИН ТІЛА, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ

Процедурі оцінювання і навчання виконуйте так, як описано в пункті ТМ.В.25, але називайте уже десять частин тіла, враховуючи і ті сім, вивчені раніше.

СМ.В.44. ПОКАЗУЄ НА СЕБЕ, КОЛИ ЗАПИТУЮТЬ "ДЕ...?"

З самого дитинства малята реагують, коли чують власні імена. Але вміння показувати на себе, коли запитують "Де...?", з'являється дещо пізніше. На ранніх стадіях розвитку ім'я виступає сигналом привернення дитячої уваги, знаком, що те, що відбувається навколо, стосується і її. Таке сприйняття свого імені і сприйняття самого себе як єдиної істоти, що відрізняється від інших своїм іменем - різні речі.

Психологи стверджують, що дуже маленькі дітки не усвідомлюють тієї різниці, яку ми розуміємо вже в дорослому віці, між "собою" та "іншими".

Проте ваш малюк може досягти цього вміння і на ранній сходинці розвитку, якщо ви зосереджуватимете увагу на іменах - його власному та інших. У пункті СМ.Б.19 описується гра, в якій дитина вчиться відповідати на імена і відшукувати названих осіб.

Як оцінити:

Спосіб: виберіть момент, коли, крім вас і дитини, в кімнаті є ще хтось. Скажіть: "Де...?" Називайте імена всіх присутніх і навіть дитини.

Результат позитивний, якщо дитина показує на себе хоча б два рази з трьох.

Як учити: ви можете задавати це питання будь-коли і будь-де. Не варто відкладати це на якийсь особливий момент. Якщо дитина не відповідає, візьміть її ручку і допоможіть показати на себе - "Це Кайлі". Якщо малеча відвідує спеціальні заняття у групах, можна розпочинати кожне заняття з гри "в імена", наприклад:

*Де ж це, де наша маленька, гарненька Кайлі?
Хто знає, де вона?*

"Та ось вона. Ось наша Кайлі."

Удосконалення і закріплення навичок.

Ось декілька способів закріпити цю навичку:

- Спробуйте пограти в цю гру перед дзеркалом, залучіть домашніх, щоб малюк міг вибрати своє зображення серед інших. Чи є в кімнаті малюка дзеркало розміщене на рівні його очей?
- Чи впізнає дитина себе на фотографіях?
- Напишіть ім'я дитини на його малюнках: "Це малюнок Кайлі. Він твій. Це ти його намалювала!"

СМ.В.45. ВИБИРАЄ З ДЕВ'ЯТИ КАРТИНОК ТУ, ЯКУ НАЗИВАЮТЬ

Навичка цього розділу є доповненням попередніх умінь вибирати з-поміж картинок.

Зараз дитина навчиться переглядати всю сторінку, зосереджувати на ній увагу і знаходити ту картинку, яку просять. Це допоможе їй отримувати задоволення від перегляду складніших книжок з малюнками, а пізніше і в читанні. Проблему, де знайти матеріал, легко вирішити, якщо у вас є простеньке лото з дев'ятьма картинками, на яких зображені знайомі предмети. Або можете розрізати шматок картону (приблизно 20 см²) на дев'ять маленьких квадратиків і намалювати або наклеїти на них картинки. Крім того, можна використовувати книжки, в яких

намальовано багато різних предметів. Це також дозволить вам визначити при початковому оцінюванні, чи потрібні для навчання вашого малюка матеріали з більш чіткою структурою.

Як оцінити:

Матеріали: такі самі, як і в пункті вище.

Спосіб: покладіть лото на стіл і дайте дитині час його переглянути. Потім попросіть: "Покажи на...". Просіть указати на кожну картинку.

Результат позитивний, якщо дитина вибирає принаймні шість картинок з дев'яти.

Як учити: якщо ваша дитина оволоділа навичкою пункту СМ.В.35 (вибирати з чотирьох), але ще не може вибирати з дев'яти предметів, не поспішайте, учіть поступово. Першим завданням може бути "вибір з п'яти", потім "вибір з семи", і так далі. Вирішуйте самі, скільки проміжних кроків потрібно пройти дитині, щоб оволодіти цією навичкою.

Єдиним виходом з таких ситуацій, коли конче треба додаткове навчання, стане матеріал, зроблений власноруч. Малюкові, напевно, сподобаються намальовані вами малюнки. І не переживайте за художню якість - невдалою вона здається тільки вам. Але якщо ви не хочете малювати, то в пригоді стануть різні наклейки і перебивачки, які можна знайти в газетних кіосках та подарункових магазинах.

Ігри і повсякденна діяльність.

Перегляньте дитячі книжечки з малюнками, щоб вибрати ті, які найкраще підходять для вправ на вибір. Можливо, малечі сподобається допомагати робити власні картонки, спочатку приклеювати картинки, а потім вибирати ту, яку ви називаєте.

Удосконалення і закріплення навичок.

Ви зможете розвинути і закріпити цю навичку, якщо будете переглядати разом з малечею книжечки з малюнками.

СМ.В.46. ВИБИРАЄ З ЧОТИРЬОХ ПРЕДМЕТІВ ДВА, ВІДПОВІДНО ДО ЇХ ПРИЗНАЧЕННЯ, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ

Тепер ваша дитина готова вибирати предмети, коли ви вказуватимете не на їхні назви, а на функції, які вони виконують. Ця вправа допоможе дитині усвідомити зв'язок між предметами і словами дії. Також вона навчиться реагувати на різні прохання, відокремлюючи ключові слова із довгого і складного речення.

Простеживши за педагогами і дітками, які займаються за програмою Маккуорі, ми впевнились, що це улюблене заняття багатьох малят, тому що їм цікаво не тільки слухати, а й виконувати наші прохання. Щоб визначити маленькі кроки до успіху в ПВРД це завдання поділене на три частини. Дитина отримує один плюс, якщо вона може вибрати два предмети з представлених чотирьох, наступний - чотири з шести і ще один, коли може вибрати всі шість. Пункти СМ.В.46, 47 і 48 слід вважати продовженням шляху до здобуття цієї навички.

Можете використовувати будь-які предмети, якщо можна описати, що вони

роблять або для чого призначені.

Пропонуємо вам кілька запитань, які можна ставити стосовно того чи іншого предмета:

- Ложка - "Чим ми їмо?"
- Чашка - "З чого ми п'ємо?"
- М'ячик - "Що ми підкидаємо (або ловимо)?"
- Книжка - "Що ми читаємо?"
- Ніж (або ножиці) - "Чим ми ріжемо?"
- Панчоха (або черевик) - "Що ми вдягаємо на ніжку?"
- Пензлик - "Чим ми малюємо?"
- Зубна щітка - "Чим ми чистимо зубки?"
- Капелюшок - "Що ми вдягаємо на голівку?"

Для оцінювання підійдуть і картинки, але для навчання краще взяти справжні предмети або іграшкові мініатюри, з якими вже знайома ваша дитина, або їй було б корисно знати.

Якоцінити:

Матеріали: чотири знайомі вашій дитині предмети, які виконують певні функції.

Спосіб: поставте предмети на столі перед дитиною. Якщо хочете, можете назвати їх. Запитуючи про кожен предмет, ставте запитання типу: "що?", "чим?", подібні до запропонованих вище. Якщо дитина обрала предмети правильно, то повторіть вправу через декілька хвилин, щоб переконатися, що малеча справді знає предмети, а не просто вгадала.

Результат позитивний, якщо дитина вибирає принаймні два предмети за дві спроби на кожен предмет. Якщо дитина вже знає більше, ніж два предмети і правильно відповідає на ваші запитання, оцінійте так, як описано у наступному пункті СМ.В.47.

Як учити: перед оцінюванням і взагалі при будь-якій зручній можливості покажіть і розкажіть про те, для чого використовують той чи інший предмет. Також дозволяйте малечі самій випробувати предмет.

Допомагайте їй вибирати, так само, як ви допомагали під час виконання вправ цього розділу (див. пункт СМ.В.20.). Інколи доведеться зменшити кількість предметів до двох і поступово збільшувати їх кількість.

Ігри і повсякденна діяльність.

Використовувати вільний від занять час не менш важливо, ніж виконувати спеціальні вправи. Коли ви братимете протягом дня предмети, то вже не просто називайте їх, але й розповідайте про їх призначення. Особливу увагу звертайте на предмети, які ви відібрали для вправ. Добре було б розмістити їх у тій кімнаті, де грається дитина. Покажіть їй різні приклади, але дитина повинна знати, що незважаючи на те, яка чашка: червона чи синя, велика чи маленька, скляна чи пластикова, проста чи розмальована - вона призначена для пиття.

Удосконалення і закріплення навичок.

Коли ваша дитина вже вибирає два предмети з чотирьох, можна збільшити число запропонованих предметів до шести, як це сказано в наступних пунктах цього розділу.

СМ.В.47. ВИБИРАЄ З ШЕСТИ ПРЕДМЕТІВ ЧОТИРИ ВІДПОВІДНО ДО ЇХ ПРИЗНАЧЕННЯ, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ

СМ.В.48. ВИБИРАЄ З ШЕСТИ ПРЕДМЕТІВ ШІСТЬ ВІДПОВІДНО ДО ЇХ ПРИЗНАЧЕННЯ, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ

Мета цих двох пунктів полягає в тому, щоб закріпити і вдосконалити навичку, над якою працювали, виконуючи завдання попереднього (СМ.В.46) - навчити дитину вибирати два предмети із запропонованих чотирьох відповідно до їх призначення, які називають.

Процедуру оцінювання виконуйте, як описано в пункті СМ.В.46, але використовуйте вже шість предметів:

- Результат позитивний за пункт СМ.В.47, якщо дитина вибирає чотири предмети з шести.
- Результат позитивний за пункт СМ.В.47 і СМ.В.48, якщо дитина вибирає шість предметів із шести.

Займайтеся з дитиною так, як запропоновано в пункті СМ.В.46, представивши на вибір уже шість предметів. Коли дитина навчиться розпізнавати аж шість предметів відповідно до їх призначення, не буде потреби в подальшому навчанні. Проте продовжуйте використовувати у ваших повсякденних заняттях нові предмети. Так ви зможете перевірити, чи знає вона їхнє призначення і може вибрати їх, коли вони представлені разом з іншими предметами.

Крім того, такі заняття закладають основу для вивчення слів та словосполучень дії, таких важливих для експресивної мови та комунікативних здібностей.

Коли дитина може сказати потрібне слово чи словосполучення дії, то вона з легкістю відповідатиме на запитання "Що роблять ...?"

СМ.В.49. З П'ЯТИ ПРОДУКТІВ ВИБИРАЄ ТІ ТРИ, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ

СМ.В.50. З П'ЯТИ ТВАРИНОК ВИБИРАЄ ТІ ТРИ, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ

СМ.В.51. З П'ЯТИ ПРЕДМЕТІВ МЕБЛІВ ВИБИРАЄ ТІ ТРИ, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ

Хоча процедуру оцінювання і навчання вмінь, передбачених цими трьома пунктами, проводять окремо, ми розглядатимемо їх разом, оскільки вони мають багато спільного між собою.

Коли маленькі діти вчатьсЯ говорити, вони схильні все узагальнювати. Тому дуже часто для них усі чотириногі тваринки - "собачки", фрукти - "яблучка" і т.д. Але на цій сходинці розвитку малюк повинен починати розрізняти між "подібними, але різними" предметами. Матеріалом можуть бути справжні предмети, іграшки або картинки.

Для продуктів: виберіть п'ять знайомих дитині продуктів. Не враховуйте таких ласощів, як льодяники на паличці чи морозиво - багато діток взагалі не сприймають їх як їжу.

Для тварин: виберіть п'ять чотириногих тварин, наприклад: собачка, коник, корова, свинка і котик.

Для меблів: виберіть п'ять знайомих дитині предметів меблів, наприклад: ліжко, стілець, стіл, сервант і телевізор.

Як оцінити: кожна категорію оцінюйте окремо.

Матеріали: виберіть по п'ять предметів на кожна категорію.

Спосіб: поставте всі предмети перед дитиною. Попросіть: "Покажи на...". І так по два рази на кожен предмет.

Результат позитивний за кожна категорію, якщо дитина правильно показує принаймні три предмети з п'яти. Нагадаємо, що на кожен предмет має бути дві спроби.

Як учити: процедура навчання подібна до попередніх (починаючи з пункту СМ.В.20). Якщо ви називатимете предмети при кожній зручній нагоді, спеціальні заняття можуть і не знадобитися.

Ігри і повсякденна діяльність.

Навіть якщо за оцінюванням результат позитивний, пам'ятайте, що саме "зараз" найкращий час для збагачення словникового запасу дитини. Якщо вона ще не говорить, все одно збільшуйте кількість слів, які вона розуміє. Спробуйте разом із загальними поступово вводити конкретні поняття ("розшифровувати загальні слова"): "Поглянь на тваринок. Там свинки, коники і овечки." Або: "Я витираю меблі. Спочатку стіл, зараз фортепіано. Ти витираєш журнальний столик." І так далі. Не забувайте давати дитині можливість показати, що вона вас розуміє - нехай вона вибирає необхідні предмети, коли виконуватиме простенькі вказівки.

Удосконалення і закріплення навичок.

Подумайте і про інші категорії: такі як птахи (качка, курка і т.д.), частини будинку (підлога, стіна, стеля і т.д.) і комахи. Це також можуть бути предмети, характерні для вашого оточення.

Ми поговоримо про ці навички знову в пунктах СМ.В.71-74.

СМ.В.52. ВИКОНУЄ ПРОХАННЯ "ДАЙ МЕНІ... І...", ВИБИРАЮЧИ З ЧОТИРЬОХ

Найважливішим для нас буде сполучник "і". Замість того, щоб називати тільки один предмет, ви називатимете два, а дитина повинна запам'ятати це і дати вам обидва. Оволодівши цим умінням, дитина зробить величезний крок вперед. Ця навичка є необхідною умовою для виконання завдання пункту СМ.Г.42 і всіх

наступних.

Як оцінити:

Матеріали: чотири знайомих дитині предмети (скажімо, якась іграшка, чашка, ложка і м'ячик).

Спосіб: поставте ці предмети на столі перед дитиною. Скажіть: "Дай мені... і...". Попросіть п'ять разів, називаючи різні комбінації предметів. Додатково не підказуйте і не повторюйте. Переконайтеся, що перш ніж вибирати, дитина уважно вас слухає.

Результат позитивний, якщо дитина виконує ваше прохання і дає вам обидва предмети принаймні чотири рази з п'яти.

Як учити: оскільки дещо нові вимоги до дитини, то навчання повинно бути більш інтенсивним.

Приготуйтеся, що на перших порах малюк потребуватиме багато вашої допомоги, але намагайтеся поступово її зменшувати. Пам'ятайте, що ця навичка потребує особливої уваги.

Почніть з того, що попросіть, а потім візьміть ручку дитини і скеруйте її вибрати обидва предмети. Скажіть: "Поглянь, у тебе собачка і м'ячик". Час від часу самі давайте предмети. Кажіть: "Я дам тобі ложку і чашку. У тебе ложка і чашка."

Коли ви повторили цю вправу кілька разів, спробуйте ще раз, але вже не скеровуйте дитячу ручку. Якщо малюк дає тільки один з названих предметів, скажіть: "собачку і...", даючи їй можливість пригадати інший предмет. Якщо вона не пам'ятає, повторіть ціле прохання: "Дай мені собачку і м'ячик."

Якщо ж дитина дає вам два предмети, але не ті, що ви називаєте, мовчки покладіть їх назад і скажіть: "Слухай уважно. Дай мені собачку і м'ячик." Коли ваша дитина успішно виконує прохання, але не без допомоги, зробіть підказки більш загальними - "Ти вже все зробила?" або "Що я просила?". Якщо вона забула, покладіть усі предмети назад і знову попросіть.

Можна змінити вправу: поставити на стіл велику миску або відро і попросити: "Поклади собачку і м'ячик у миску (або відро)". Можете придумати і свої варіанти. Кожного дня використовуйте інші, але знайомі дитині предмети - підійде будь-що. Продовжуйте навчання, поки дитина не виконуватиме ваші прохання принаймні три рази з п'яти спроб декілька занять підряд.

Ігри і повсякденна діяльність.

Дивіться пункт СМ.В.53.

Вдосконалення і закріплення навичок.

Дивіться пункт СМ.В.53.

СМ.В.53. ВИКОНУЄ ПРОХАННЯ "ДАЙ МЕНІ... І...", ВИБИРАЮЧИ З ПРЕДМЕТІВ, НАЯВНИХ У БУДЬ-ЯКОМУ МІСЦІ В КІМНАТІ

Щоб оволодіти всіма вміннями, виконувати вправи необхідно за звичайних, невимушених умов. Але для набуття цієї навички це настільки важливо, що ми поговоримо про це детальніше. Ваші вправи з чотирма предметами були підготовкою до виконання наступних прохань.

Якщо дитина вже вміє ходити і досягла цієї сходинки розвитку, цілком ймовірно, що вона вже виконує ваші прохання і приносить предмети, які ви називаєте по одному - "Знайди ведмедика" або "Люба, принеси, будь ласка, черевик". Зараз же ми вчитимемо її виконувати прохання, що складаються з двох частин, наприклад: "Нам потрібні твій капелюшок і черевики" або "Дістань мені печиво і сирок".

Зверніть увагу, що основне словосполучення "Принеси мені" можна замінити багатьма іншими. Головним є те, що наше прохання стосується обох предметів. Якщо ваша дитина не ходить, ви можете працювати над навичкою, описаною в пункті СМ.В.52, але пропонувати малечі вже більше предметів на вибір і/або розмістити їх так, щоб вона могла до них дотягнутися і подати вам.

Як оцінити:

Матеріали: це вміння оцінюють вдома або в знайомій дитині класній кімнаті. Скористайтесь знайомими і доступними їй предметами та скажіть: "Принеси мені ... і ...". Повторіть тричі, називаючи різні комбінації предметів. Не поспішайте ставити запитання, можете зробити кілька перерв і розтягнути оцінювання на цілий день. Додатково не підказуйте і не повторюйте. Переконайтеся, що перш ніж іти шукати предмети, дитина уважно вас слухає.

Результат позитивний, якщо дитина виконує ваші прохання принаймні два рази з трьох.

Як учити: починайте називати ті предмети, назви яких часто зустрічають разом, наприклад, черевики і панчохи, тарілка і ложка, відеречко і лопатка.

На перших порах дитині буде потрібна ваша допомога. Спробуйте залучити до занять ще когось із членів родини. Його роль - просити принести певні предмети, а ваша - допомагати дитині їх знайти.

Коли ви побачите, що дитина вже менш залежна від вас, сядьте і дозвольте їй самій шукати. Якщо необхідно, можете підказувати, як описано в пункті СМ.В.52.

Можливо, дитині сподобається гратися "в магазин". Дайте їй кошик і список покупок, на якому намалюйте два предмети, які їй слід "купити". Коли вона оволодіє цим умінням, вона зможе "ходити в магазин" з довшим списком або взагалі на потребуватиме його.

Удосконалення і закріплення навичок.

Коли дитина вже оволодіє цією навичкою, ви знайдете безліч способів, як її практикувати. Деякі з навичок, представлених у розділі СМ.Г., безпосередньо доповнюють це вміння.

СМ.В.67. ПОКАЗУЄ НА ТРИНАДЦЯТЬ ЧАСТИН ТІЛА

Процедура оцінювання і навчання така сама, як описано в пункті СМ.В.25, але називайте уже тринадцять частин тіла, враховуючи і ті десять, вивчені раніше.

СМ.В.68. ПОКАЗУЄ НА ШІСТНАДЦЯТЬ ЧАСТИН ТІЛА

Процедура оцінювання і навчання така сама, як описано в пункті СМ.В.25, але називайте уже шістнадцять частин тіла, враховуючи і ті тринадцять, які вивчені

раніше.

СМ.В.69. СЕРЕД 2-Х МАЛЮНКІВ ВИБИРАЄ ЗОБРАЖЕННЯ ХЛОПЧИКА АБО ДІВЧИНКИ

На цій стадії дітки вчатьсЯ відрізняти хлопчика від дівчинки, не покладаючись лише на такі стереотипні поняття, як зачіска чи одяг. Напевно, і ви вже не раз розповідали про хлопчиків і дівчаток, оскільки батьки часто торкаються цієї теми.

Якщо в оцінюванні результат не позитивний, то допоможіть, так само, як ви допомагали при виконанні завдань пункту СМ.В.34. Найважливіше використовувати різноманітні приклади, а не лише ті, на яких дівчинка з косою, бантиком і в платтячку. Каталоги універмагів і реклами в журналах - надійне джерело картинок, хоча вони, як правило, також базуються на стереотипах.

Як оцінити:

Матеріали: три зображення дівчаток і три зображення хлопчиків.

Спосіб: покладіть одну картинку дівчинки й одну картинку хлопчика на столі. Скажіть: "Покажи хлопчика (або дівчинку)". Повторіть прохання, назвіть протилежну стать. Покладіть інший набір картинок, змініть місце розташування хлопчика й дівчинки. Потім покладіть третій набір. Просіть вказати по три рази на кожного хлопчика і кожну дівчинку. Результат позитивний, якщо дитина правильно показує хлопчика хоча б два рази з трьох і кожну дівчинку два рази з трьох спроб.

СМ.В.70. РОЗРІЗНЯЄ ЧОЛОВІКА І ЖІНКУ НА КАРТИНЦІ, НА ЯКІЙ ЗОБРАЖЕНО ОБОЄ

Оцінюйте так, як описано в пункті СМ.В.69, а навчайте, якщо необхідно, - СМ.В.34.

СМ.В.71. ВИБИРАЄ ПРЕДМЕТИ, ЯКІ НАЛЕЖАТЬ ДО ПОНЯТТЯ "ЇЖА"

СМ.В.72. ВИБИРАЄ ПРЕДМЕТИ, ЯКІ НАЛЕЖАТЬ ДО ПОНЯТТЯ "ТВАРИНИ"

СМ.В.73. ВИБИРАЄ ПРЕДМЕТИ, ЯКІ НАЛЕЖАТЬ ДО ПОНЯТТЯ "ОДЯГ"

СМ.В.74. ВИБИРАЄ ПРЕДМЕТИ, ЯКІ НАЛЕЖАТЬ ДО ПОНЯТТЯ "МЕБЛІ"

Завдання останніх чотирьох пунктів полягає у вивченні поняття категорій або груп споріднених предметів, яке розглядалося у пункті СМ.В.49 - 51.

Раніше дитина повинна була розрізняти окремі предмети певної групи, коли казали їхні назви. А тепер вона повинна вибрати ті предмети, які належать до названої групи. Такими категоріями найчастіше є продукти харчування, тварини,

одяг і меблі. Залежно від того, з якими предметами знайома або якими цікавиться ваша дитина, можна змінювати категорії. Засобами навчання можуть бути справжні або іграшкові предмети, картини, наклеєні або намальовані на великому аркуші картону. Виберіть чотири категорії і підберіть по чотири предмети до кожної з них - наприклад: чотири овочі або фрукти (будь-які продукти), чотири різні іграшкові тваринки, чотири різні предмети лялькового одягу і чотири предмети меблів лялькового будиночку. Якщо при оцінюванні виявиться, що необхідно позайматися з малюком, то пошукайте ще предмети кожної категорії - щоб засоби навчання були іншими. Останні чотири пункти (СМ.В.71, 72, 73 і 74) можна оцінювати разом.

Як оцінити:

Матеріалу: по чотири предмети на кожну категорію, як описано вище.

Спосіб: розкладіть предмети на столі в довільному порядку. Скажіть: "Покажи мені їжу". Якщо дитина зупиняється, не показавши ще всіх предметів, скажіть: "Пошукай ще щось". Повторіть так з кожною категорією, підказуючи тільки по разі.

Результат позитивний за пункт СМ.В.71, якщо дитина вибирає принаймні три продукти.

Результат позитивний за пункт СМ.В.72, якщо дитина вибирає принаймні три тваринки.

Результат позитивний за пункт СМ.В.73, якщо дитина вибирає принаймні три частини одягу.

Результат позитивний за пункт СМ.В.74, якщо дитина вибирає принаймні три предмети меблів.

Як учити: якщо результат позитивний принаймні у двох категоріях, можете переходити до опрацювання чотирьох категорій одночасно. А якщо дитина взагалі не вибирає або вибирає тільки одну категорію, починайте з двох категорій і поступово збільшуйте їх число.

Можете почати з того, щоб дитина підбирала предмети однієї категорії. Поставте на столі великі посудини і покладіть до них по одному предмету, щоб слугував прикладом цієї категорії. Візьміть один предмет і скажіть: "Це одяг. Поклади одяг до одягу."

Як тільки дитина закінчить підбирати і розкладе всі предмети по посудинах, попросіть дитину підібрати посудину. Скажіть: "Покажи посудину з одягом/тваринами/меблями/їжею".

Коли дитина навчиться вибирати категорії із підібраними предметами, можете переходити до наступного кроку. Розкидайте предмети на столі і поставте тільки одну посудину. Виберіть категорію і покладіть один предмет з цієї категорії до посудини. Скажіть: "Бачиш, я кладу тваринку. Поклади ще тваринки." Повторіть з усіма категоріями, підказуючи, коли потрібно.

Коли дитина навчиться вибирати без допомоги, не кладіть більше предмета для прикладу. Вкажіть на порожню посудину і скажіть: "Поклади всіх тваринок до посудини." Повторіть це з усіма категоріями. Коли дитина навчиться робити це, їй залишиться ще зовсім трішечки, щоб навчитися показувати усі предмети однієї категорії таким чином, як описано у підпункті оцінювання.

Ігри і повсякденна діяльність.

Найкраще практикувати це вміння підчас прибирання. Попросіть дитину покласти всі іграшки до коробки, а одяг - до кошика.

Коли виникатиме зручна нагода, не забувайте вказувати як назви окремих предметів, так і цілих категорій, до яких вони належать.

Удосконалення і закріплення навичок.

Можете розширити це вміння - називати й інші, важливі для дитини, категорії предметів. Якщо ваш малюк уже збирається до школи, то такі тренування добре підійдуть для вправ з олівцем і папером. Намалюйте на аркуші паперу різні предмети, назвіть категорію і попросіть обвести кружечком усі предмети, які належать до цієї категорії.

Звісно, об'єднувати предмети можна по-різному. Деякі підходи до вміння малечі вибирати предмети за іншими категоріями (за кольором, розміром, формою) детальніше описані в інших розділах нашої програми. Можна ділити предмети на категорії, типу: з якого матеріалу вони виготовлені; коли, де і як вони використовуються і т.д. Коли ви допомагатимете дитині пізнавати навколишній світ, показуйте їй не тільки відмінні риси між предметами, що її цікавлять, а й подібні.

РОЗДІЛ 4

СМ.Г: УМІННЯ РЕАГУВАТИ НА ВКАЗІВКИ, ЩО ВКЛЮЧАЮТЬ СЛОВА, ЯКІ ПОЗНАЧАЮТЬ ДІЮ

У розділі СМ.В. ми вчили дитину вибирати між запропонованими предметами і між картинками. Для набуття навичок цього розділу ми будемо використовувати предмети, але головна увага приділятиметься словам, що позначають дії. Слова, що позначають дії, які дитина вивчить у ході набуття наступних навичок, допоможуть їй виконувати прохання і розуміти розмову інших і, що найголовніше, вживати ці слова і словосполучення, які містять слова дії, у власному мовленні.

Набувати ці навички починають у 1,5-річному віці. На цьому рівні розвитку дитина вже розуміє простенькі вказівки, такі як "поглянь", "візьми", "покажи" або "дай". Якщо ви ще не впевнені, що вона їх добре розуміє, зверніться до розділу СМ.Б.

Під час наших занять ми будемо використовувати разом з уже знайомими нові слова, що позначають дії, але складніші. Для основної частини навичок ми опишемо спеціальні прийоми навчання, які можна використовувати під час виконання вправ за столом. Багатьом діткам легше вчитися, коли вони сидять і мають можливість зосередитися на тих словах і предметах, яким присвячене заняття. Але вважайте це тільки початковим етапом. Навчати потрібно за таких умов, за яких ці вміння можна застосовувати на практиці. У підрозділах *Ігри і повсякденна діяльність* ви знайдете кілька підказок, але покладайтеся також і на свої власні ідеї.

Коли необхідно використовувати додаткові предмети, то використовуйте ті, з якими дитина вже познайомилася, можливо, під час виконання вправ розділу СМ.В. Якщо дитині треба буде вибирати предмети і виконувати з ними різні дії, переконайтеся, що вона вже навчилася вибирати певні предмети із запропонованих. Перелік умінь, що визначають розвиток дитини, допоможе зрозуміти, як розділи СМ.В і СМ.Г поєднані між собою.

Нижче подано перелік навичок цього розділу:

Від 1,5 до 2 років.

1. Виконує одне з двох прохань з одним предметом.
2. Виконує одне з трьох прохань з одним предметом.

Від 2 до 3 років.

3. Демонструє десять дій, виконуючи прохання зі словами, які позначають дію.
4. Виконує прохання, що складається з двох слів, вибираючи між двома предметами і трьома діями.
5. Виконує прохання, що складається з двох слів, вибираючи між трьома предметами і чотирма діями.
6. Виконує прохання, що складається з двох слів, вибираючи між чотирма предметами і чотирма діями.

7. Виконує прохання, що складається з двох словосполучень, кожне з яких містить слово, що позначає дію і назву предмета.

Від 3 до 4 років.

8. Виконує прохання, що складається з двох пар слів, у кожній з яких є слово, що позначає дію і назву предмета, який є в кімнаті.
9. Виконує прохання, що складається з трьох пар слів, у кожній з яких є слово, що позначає дію і назву предмета, який є в кімнаті.

СМ.Г.29. ВИКОНУЄ ОДНЕ З ДВОХ ПРОХАНЬ З ОДНИМ ПРЕДМЕТОМ

Головна увага цього пункту приділяється словам, що позначають дії. Підкреслити значення слів, що позначають дії можна, якщо виконувати дії з одним і тим самим предметом. Коли ви про щось проситимете вашу дитину, то одне слово (назва предмету) залишатиметься незмінним, а інше (слово, що позначає дії) змінюватиметься. Щоб виконати прохання, дитина повинна почути і відреагувати на ключове слово вашого висловлювання.

Подумайте спочатку про рухи, які дитина використовує або буде використовувати під час ігор або іншої повсякденної діяльності. Продумайте слова на позначання дії, які їй самій захочеться вживати у своєму мовленні. Чіткого правила, якими мають бути ці слова - немає, але дитина повинна або сама, або за допомогою ляльки вміти показувати рухи, на позначення яких і вживаються ці слова.

За програмою Маккуорі вчителі часто використовують ляльки або інші іграшкові тваринки, щоб виконати цю та наступні вправи. Називайте слова, які позначають такі дії, які можна виконати за допомогою ляльки хоча б уявно. Найчастіше такими словами є "поцілуй", "пострибай", "поплескай", "спи", "сиди".

У цього підходу три переваги. По-перше, навчати можна за столом, використовуючи маленькі іграшки. По-друге, багато діток можуть показувати ці дії самі, власними рухами. А по-третє, такі слова, що позначають дії відображають важливі аспекти повсякденного життя дитини, про які їй згодом захочеться поговорити.

Якщо цей підхід не спрацює (можливо, малюкові не подобаються ляльки або м'які іграшки), можна використовувати інші предмети (машинки, кубики, ложечки і т.д.) і виконувати такі дії, як "постукай", "дай", "покажи" і "шттовхни". Але ляльки відіграють важливу роль помічника в навчанні і розвитку уявної гри. Не забувайте про них і час від часу заохочуйте ними гратися. І це однаково стосується і хлопчиків, і дівчаток. Для початку виберіть тільки два слова, що позначають дії. За програмою Маккуорі учителі й батьки вживають кілька таких слів: "поцілуй", "пострибай", "поплескай" і "обійми".

Як оцінити:

Матеріали: один предмет, зазвичай лялька або м'яка іграшка (див. вище).

Спосіб: виберіть два слова, що позначають дії, які знає ваша малеча. Скажімо, ви вибрали "поцілуй" і "підніми". Скажіть дитині: "Поцілуй лялечку". Коли вона виконає ваше прохання, скажіть: "Підніми лялечку". Потім знову скажіть: "Підніми лялечку". Повторіть кожне слово тричі, але в довільному порядку.

Результат позитивний, якщо дитина виконує кожне ваше прохання з лялькою або іншим предметом принаймні два рази з трьох.

Як учити: виберіть ті дії, які подобаються вашій дитині. Покажіть їй одночасно озвучуйте дію: "Бачиш, я піднімаю лялечку. Піднімаю, піднімаю. Тепер ти підними лялечку." Можете допомагати дитині, якщо це необхідно, але як тільки зникне потреба, почніть поступово зменшувати свою допомогу.

Як тільки дитина почне вас копіювати, намагайтеся лише називати рухи і демонструвати їх тільки тоді, коли дитина допускає якісь помилки.

Дуже важливо, щоб під час цих вправ дитина вас уважно слухала і реагувала на слова. Коли ви вже впевнені, що дитина точно знає слово, на її помилку відреагуйте приблизно так: "Слухай уважно... Підними лялечку".

Виконуйте таку саму процедуру і з іншими словами дії, називаючи їх у довільному порядку.

Використовуйте різні предмети, щоб дитина не думала, що "піднімати", "цілувати" і т.д. можна тільки одну іграшку.

Ігри і повсякденна діяльність.

Грайтеся різноманітними іграшками. Ви також можете показувати рухи разом з дитиною. Завжди обговорюйте дії, які ви вчите: коли ви бачите їх на картинці, як граються інші дітки, по телевізору і т. д!

Вдосконалення і закріплення навичок.

Переходьте до пункту СМ.Г.30.

СМ.Г.30. ВИКОНУЄ ОДНЕ З ТРЬОХ ПРОХАНЬ З ОДИМ ПРЕДМЕТОМ

Вправа цього пункту доповнює навичку, описану в пункті СМ.Г.29, але зараз дитина повинна виконувати не дві дії, а три.

Якщо ви хочете додати до своїх прохань такі слова, що позначають дії, як "сиди" або "спи", то в нагоді стануть іграшкові стілець або ліжечко. Коли ви навчаєте сидячи за столом, то ці предмети мають залишатися там протягом усього заняття. Адже в іншому випадку, якщо ви діставатимете їх тільки тоді, коли необхідно, дитина зрозуміє вас без слів. Оцінюйте, навчайте і практикуйте під час ігор, так як це описано в пункті СМ.Г.29.

СМ.Г.38. ДЕМОНСТРУЄ ДЕСЯТЬ ДІЙ, ВИКОНУЮЧИ ПРОХАННЯ З СЛОВАМИ, ЩО ПОЗНАЧАЮТЬ ДІЮ

Слова, що позначають дії, вивчені під час засвоєння вмінь, описаних у пункті СМ.Г.30 і розділі СМ.Б., будують фундамент, на якому багато чого можна побудувати. На другому році життя дитина може розуміти десять слів дії і демонструвати їх самостійно або за допомогою ляльки.

Як оцінити:

Матеріали: ляльки або інші іграшки.

Спосіб: попросіть дитину показати десять різних слів, що позначають дії (один за один раз) або за допомогою ляльки, або самостійно, або разом з лялькою.

Можете оцінювати не за один раз, а за декілька. До цієї десятки слів можуть входити і "поцілуй", "підніми", "сиди", "спи", "штовхай", "покажи", "обніми", "постукай", "дай", "поклади", "помий", "впади" і т.д. Якщо при оцінюванні ви називатимете слова, на позначення таких рухів, виконання яких потребує спеціальних предметів, то переконайтеся, що вони під рукою під час виконання всіх вправ. Якщо ж ви скажете „розчеши“ і дасте гребінець, то невідомо на що зреагує дитина, на слова чи на сам гребінець.

Результат позитивний, якщо дитина демонструє хоча б десять рухів, виконуючи ваші прохання.

Як учити: може виявитися, що немає ніякої потреби в тому, щоб учити всі слова протягом занять. Коли ваша дитина навчиться реагувати лише на декілька з них, решту вона легко зможе вивчити під час ігор і повсякденної діяльності.

Пам'ятайте, що метод навчання, описаний у пункті СМ.Г.29, може використовуватися не тільки під час занять, а й під час ігор.

Ігри і повсякденна діяльність.

Зараз характерною рисою ваших розмов з дитиною та й усього, що ви робите разом, повинні стати слова, що позначають дії. Якщо ваша дитина вже говорить, то спираючись на метод, описаний у Книзі 3, Розділ 3, заохочуйте дитину саму говорити ці слова.

Удосконалення і закріплення навичок.

Зараз завдання полягатиме в тому, щоб навчити виконувати більш складні прохання. Звісно, ви можете продовжувати вчити більше слів - чим більше, тим краще!

СМ.Г.39. ВИКОНУЄ ПРОХАННЯ, ЩО СКЛАДАЄТЬСЯ З ДВОХ СЛІВ, ВИБИРАЮЧИ МІЖ ДВОМА ПРЕДМЕТАМИ І ТРЬОМА ДІЯМИ

Попереднім завданням було навчити дитину реагувати на одне слово із словосполучення, що складалося із двох слів. І хоча в кожному проханні слово, що позначає дію було іншим, назва предмета залишалася незмінною, принаймні протягом одного заняття.

Відтепер змінюйте разом із словом, що позначає дію, і назву предмета. Дитина навчиться реагувати на обидва слова в кожному проханні.

Як оцінити:

Матеріали: дві добре знайомі дитині іграшки. Якщо це дві ляльки, то вони мають бути з різними іменами. Але краще використовувати дві зовсім різні іграшки, наприклад, ляльку і собачку, ведмедика і корівку.

Спосіб: покладіть дві іграшки на стіл. Називаючи вивчені в пунктах СМ.Г.28, 29 і 30 слова дії, висловіть п'ять прохань, що містять у собі і слова дії, і назви предметів. Використайте кожне слово, що позначає дію хоча б раз. Пропонуємо кілька прикладів прохань, якщо вашими предметами будуть, скажімо, лялька і собачка, а словами, що позначають дії - підніми, поплескай і поцілуй:

*“Підніми ляльку”,
“Поцілуй собачку”,
“Поплескай собачку”,
“Поплескай ляльку”,
“Поцілуй ляльку.”*

Результат позитивний, якщо дитина правильно виконує принаймні чотири з п'яти прохань, ураховуючи хоча б одну правильну реакцію на кожне слово, що позначає дію.

Як учити: спочатку переконайтеся, що дитина дивиться на вас, а тоді чітко й зрозуміло висловіть прохання.

Якщо дитина тягнеться не до того предмета, про який ви просили, приверніть її увагу до себе і повторіть прохання з самого початку. Якщо помилки зустрічаються і далі, виконайте прохання самі: “Бачиш, я цілую ляльку. Тепер ти поцілуй ляльку.”

Зауважте, що, якщо ви ділите прохання на дві частини (“Знайди ляльку ... тепер поцілуй ляльку.”), то ви працюєте на рівні вмінь, поданих пунктом СМ.Г.30. Зараз найголовніше завдання полягає в тому, щоб представляти два слова як частину одного словосполучення.

Ігри і повсякденна діяльність.

Як і вправі пункту СМ.Г.29, ці вправи можна виконувати під час ігор із різними ляльками або м'якими іграшками.

Удосконалення і закріплення навичок.

Доповнення і вдосконалення цієї навички знайдете в пункті СМ.Г.40.

СМ.Г.40. ВИКОНУЄ ПРОХАННЯ, ЩО СКЛАДАЄТЬСЯ З ДВОХ СЛІВ, ВИБИРАЮЧИ МІЖ ТРЬОМА ПРЕДМЕТАМИ І ЧОТИРЬМА ДІЯМИ

Завдання цього пункту продовжують навички попереднього (СМ.Г.39), але з ширшим вибором предметів.

Як оцінити:

Матеріали: три маленькі добре знайомі дитині іграшки. Зверніться до пункту СМ.Г.39.

Спосіб: поставте іграшки на столі. Називаючи вивчені у пунктах СМ.Г.29, 30 і 38 слова, що позначають дії, дайте дитині кілька вказівок, що складаються з двох слів: одне дії, а інше - назва предмету. Повторіть п'ять разів, використовуйте кожне з чотирьох слів дії хоча б раз.

Наприклад, предмети - лялька, собачка і корівка, а рухи - підніми, поцілуй, поплескай і обійми. Вашими проханнями могли б бути:

*“Підніми лялю”,
“Поцілуй собачку”,
“Підніми корівку”,
“Обійми собачку”,
“Поплескай корівку”.*

Якщо ви вибрали такі вказівки як, наприклад, "спати" або "сидіти", для виконання яких необхідні спеціальні предмети, то поставте ці предмети (стілець або ліжечко) на столі, але збоку від іграшок, щоб дитина при виборі предметів не відволікалася.

Як учити: навчайте так, як описано в пункті СМ.Г.39.

Ігри і повсякденна діяльність.

Доповнення і вдосконалення цієї навички знайдете в пункті СМ.Г.41.

СМ.Г.41. ВИКОНУЄ ПРОХАННЯ, ЩО СКЛАДАЄТЬСЯ З ДВОХ СЛІВ, ВИБИРАЮЧИ МІЖ ЧОТИРМА ПРЕДМЕТАМИ І ЧОТИРМА ДІЯМИ

Під час вивчення цього пункту успіх дитини, можливо, ще й більшою мірою, ніж раніше, залежатиме від уміння уважно слухати й відповідати на слова діями, але зараз число можливих варіантів предметів і дій буде більшим.

Методи оцінювання і навчання такі самі, як описано в пункті СМ.Г.40, але пропонуйте вже чотири предмети і називайте чотири слова, що позначають дії.

Удосконалення і закріплення навичок.

Оволодіння цією навичкою дасть дитині певну звукову базу, яка дозволить їй виконувати простенькі вказівки, що потребують виконання однієї дії. Тепер ці вказівки вже можуть стосуватися всього, що є вдома. Уміння уважно слухати (а дитина практикувалася цьому на всіх заняттях) знадобиться в повсякденному житті для виконання різних прохань. Зараз ви вже знаєте, що дитина може вибирати серед предметів, спираючись на те, що ви їй кажете. Звичайно, у побуті виникатиме багато обставин, які відволікатимуть увагу дитини, оскільки її оточує величезна кількість предметів, а не тільки ті чотири, які ви називаєте. Але дитина відповідатиме на ваші прохання, якщо ви будете дотримуватися знайомих предметів і дій.

Завжди, - не тільки під час занять, - дуже важливо спочатку привернути до себе увагу дитини. Якщо ви помітите, що дитина неухважно або переключається на щось інше, знову приверніть до себе її увагу і повністю повторіть усе прохання. Не намагайтеся допомогти малечі, поки не переконаєтеся, що вона уважно вас вислухала.

Тепер ваші вказівки не повинні обмежуватися чотирма предметами і діями, які ви використовували, коли навчали цієї навички. Насправді, вашим завданням має бути збільшення запасу слів, що позначають дії, які вона знає. Немає потреби чітко дотримуватися словосполучень із двох слів, можна використовувати довгі словосполучення, але щоб вони мали одну тему й описували одну дію. Можете використовувати вказівки типу: "Дай це татові", "Розчеши лялечці волосся", "Принеси мені свій рушничок", "Винеси це на ганок", "Помий свої колінця".

Ваш малюк (чи то хлопчик, чи дівчинка!) зараз із задоволенням бавитиметься з ляльками і різними іграшками, такими, як чайний сервіз, іграшковий посуд, ляльчині ліжечка і все потрібне для прибирання. Це найліпший спосіб закріпити вже вивчені слова дії і вивчити нові. Водночас можете визначати предмети за їхніми функціями, наприклад:

Мама: мавпочка хоче їсти.

Дитина: (не реагує).

Мама: Чим ми їмо?

Дитина: (бере ложечку).

Мама: Ми їмо ложечкою. Можна, мавпочка поїсть?

Дитина: (годує мавпочку).

Мама: Ням-ням-ням. А зараз витри їй мордочку...

Можете використовувати також уявні предмети, міміку і жести.

Подумайте про слова дії, які можна вивчити і за допомогою інших іграшок. Можете використовувати іграшкові автобуси, машинки і потяги (штовхати, їхати, зупиняти), м'ячики (підкидати, качати, стукати ногою), коробочки (відкривати, закривати. трусити, пересувати) і так далі. Не забувайте разом з кожним новим словом, що позначає дію, яке вчите, використовувати і нові предмети.

СМ.Г.42. ВИКОНУЄ ПРОХАННЯ, ЩО СКЛАДАЮТЬСЯ З ДВОХ ПАР СЛІВ: ОДНЕ СЛОВО ПОЗНАЧАЄ ДІЮ, А ІНШЕ - ПРЕДМЕТ

У пункті СМ.В.52 дитина вчилася виконувати прохання, що склалися з двох частин. Коли до вибору було представлено чотири предмети, вона реагувала на прохання "Дай мені... і..." і давала вам два названих вами предмети.

Завданням цього пункту є навчити дитину виконувати прохання, які складаються з двох різних слів, що позначають дії і двох різних предметів. Отже, щоб розпочинати ці вправи, вам слід почекати, поки вона повністю оволодіє завданням пункту СМ.В.52.

Прохання типу "Зроби це, а потім зроби те" - великий крок уперед після простих прохань з одного слова. Важливо, щоб дитина навчилася виконувати такі прохання, оскільки вони дуже часто зустрічаються в повсякденному житті. Ми висловлюємо їх, коли говоримо: "Візьми свій ранець і зачекай біля дверей" або "Зніми черевики і взуй капці", або "Поцілуй татка і бігом у ліжко".

Ця вправа дозволяє виконувати такі вказівки за столом або коли нічого не відволікає від гри. Наступним нашим кроком буде розширення цієї навички до виконання таких вправ у звичному ("гамірному") домашньому оточенні (СМ.Г.65).

Як оцінити:

Матеріалу: чотири добре знайомі малюку предмети.

Спосіб: дії, які ви будете виконувати, залежатимуть від вибраних вами предметів. Якщо ваші предмети "живі", такі як лялька, собачка, ведмедик і корівка, виберіть відповідні слова дії - стрибати, обнімати, спати і сидіти; а якщо "неживі", коробочка, машинка, ложечка і чашка - посунути, стукати, давати і брати. У виборі предметів керуйтеся уже сформованими знаннями і вміннями дитини.

З кожним проханням ви будете використовувати два предмети з чотирьох і скеровуватимете дитину робити різні дії з кожним предметом, пов'язуючи їх сполучником "і", наприклад:

„Посади ляльку і підними ведмедика.”

„Поклади корівку спати і обніми ляльку.”

„Посунь коробочку і дай мені машинку.”
„Постукай машинку і візьми ложечку.”

Попросіть п'ять разів, даючи дитині достатньо часу, щоб зорієнтуватися. Анітрохи не допомагайте, а якщо все ж допомагали, то не зараховуйте цю спробу як позитивну.

Результат позитивний, якщо дитина виконує принаймні чотири прохання з п'яти.

Як учити. перш ніж ви щось просите, переконайтеся, що дитина уважно дивиться на вас і слухає.

Спершу покажіть те, що ви просите зробити. “Дивись, я піднімаю ляльку і цілюю ведмедика.”

Якщо дитина виконує першу дію і спотикається на наступній, мовчки покладіть перший предмет і повторіть прохання.

Якщо малеча спотикається і цього разу, нагадайте їй, що потрібно зробити ще щось “І...???” або “Підніми ляльку І...???”.

Якщо вона все одно не пам'ятає другої частини прохання, покладіть предмети на місце, приверніть її увагу, повторіть прохання ще раз і допоможіть.

Якщо ви розділятимете прохання на дві частини (“Підніми ляльку... Добре, а зараз поцілуй ведмедика”), це не допоможе дитині оволодіти цією навичкою. Вона буде виконувати простеньке прохання з одного слова, але не навчиться запам'ятовувати більш складні.

Ігри і повсякденна діяльність.

На початку вивчення цієї навички намагайтеся уникати ситуацій, за яких увага малюка розсіюватиметься. Але це не означає, що не можна займатися в ігровому куточку або в будь-якому іншому місці. У пункті СМ.Г.65 ми поговоримо про те, як допомогти дитині навчитися використовувати цю навичку в повсякденному житті.

Удосконалення і закріплення навичок.

Доповненням цієї навички є пункт СМ.Г.65.

СМ.Г.65. ВИКОНУЄ ПРОХАННЯ, ЩО СКЛАДАЄТЬСЯ З ДВОХ ПАР СЛІВ, У КОЖНІЙ З ЯКИХ Є СЛОВО, ЩО ПОЗНАЧАЄ ДІЮ І НАЗВУ ПРЕДМЕТА, ЯКИЙ Є В КІМНАТІ

Тепер, коли дитина навчилася в різних умовах виконувати прохання, що складаються з двох словосполучень, ви можете допомогти їй застосовувати це вміння там, де воно більш потрібне - під час звичайної повсякденної діяльності.

Як оцінити:

Спосіб: у знайомій дитині кімнаті дайте вказівку з двох дій, для виконання якої необхідно два предмети. Не вибирайте такі дії, які завжди і неминуче слідують одна за одною, щоб переконатися, що дитина справді вас слухає, а не просто виконує добре відому звичну роботу.

Попросіть три рази, можна в різний час або в різних місцях. Пропонуємо вам кілька прикладів:

“Закрий двері і принеси мені книжечку”.
“Знайди машинку і сядь на диван”.
“Надінь капелюшок і обійми ляльку”.
“Дай Сьюзі печиво і принеси мені ложечку”.

Результат позитивний, якщо дитина виконує принаймні два прохання з трьох.

Як учити: починайте вправу з тих прохань, які дійсно пов'язані між собою. Якщо прислухатися, які вказівки ви даєте протягом дня, можна помітити, що кожного дня приблизно в один і той самий час ви звертаєтеся до дитини з одними і тими ж проханнями, особливо, якщо вони стосуються буденних справ: їжі, купання, одягання або підготовки до сну. Замість того, щоб давати ці вказівки по одній, поєднайте їх у пари, наприклад:

“Помий ручки і почисти зубки”.
“Вставай з-за столу і постав тарілку в умивальник”.
“Відкрий гаві двері і дай їй трішки корму”.
“Поцілуй ведмедика і залазь під ковдру”.
“Знайди своє лото і сідай за стіл”.

Коли дитина навчиться виконувати подібні прохання, ви зможете давати вказівки, які не так тісно пов'язані з повсякденною діяльністю.

Увага! Не давайте дитині двоетапних (таких, що передбачають дві дії) вказівок, якщо у вас немає часу почекати, поки дитина виконає їх, а тим більше повторити все прохання з самого початку (якщо дитина забуде його). Якщо ви щоразу нагадуватимете дитині другий “крок”, вона зрозуміє, що не обов'язково уважно слухати все, що ви говорите.

Ігри і повсякденна діяльність.

Усе зазначене вище стосується практичних занять, які передбачають виконання таких двоетапних вказівок. Але ви можете перетворити ці заняття на захопливу гру, наприклад, залізи у картонну коробку і стати стрибунцем або одягти капелюха листоноші і занести дідусеві листа, або заховатися у печері чудовиська і вискочити на татуса.

Удосконалення і закріплення навичок.

У пункті СМ.Г.66 представлено прохання, що складаються з трьох пар слів. Але більшість вказівок, які повинна вміти виконувати дитина дошкільного віку, складаються з двох пар слів, тому варто розширювати навички на цьому рівні. Ви можете використовувати нові слова дії і ускладнювати завдання - попросити щось зробити в одній кімнаті і щось, зовсім інше, - в іншій. Спробуйте провести заняття в гамірній атмосфері - кімнаті, повній людей. Якщо ваш малюк ходить у садочок, то вихователі допоможуть закріпити це вміння. Попросіть їх поспостерігати, чи виконує ваша дитина ті прохання, що стосуються як її окремо, так і всієї групи.

**СМ.Г.66. ВИКОНУЄ ПРОХАННЯ, ЩО СКЛАДАЮТЬСЯ
З ТРЬОХ ПАР СЛІВ, У КОЖНІЙ З ЯКИХ Є СЛОВО,
ЩО ПОЗНАЧАЄ ДІЮ І НАЗВУ ПРЕДМЕТА,
НАЯВНОГО В КІМНАТІ**

Ця вправа чудово розвиває вміння слухати і пам'ять. Оцінюйте і навчайте, як це описано у пункті СМ.Г.65, наприклад, "Зроби це, потім те, а потім те". У кожному проханні використовуйте нові предмети і вживайте нові слова, що позначають дії.

Зауважте, що зазвичай немає різниці, в якій послідовності дитина виконує ваші прохання, але якщо ви їй допомагаєте, то правильним було б дотримуватися тієї послідовності, в якій ви називали.

Розвивайте це вміння у повсякденних ситуаціях і під час ігор, як описано в пункті СМ.Г.65.

Якщо немає потреби в проханнях, що складаються з трьох пар слів, не поспішайте, можете побавитися в ігри на запам'ятовування і виконання таких прохань. Було б дуже весело, якби до вашої гри приєдналися й інші діти і теж по черзі згадували завдання.

РОЗДІЛ 5

СМ.Д: УМІННЯ РЕАГУВАТИ НА ВКАЗІВКИ, ЩО ВКЛЮЧАЮТЬ ПРИКМЕТНИКИ (СЛОВА, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ОЗНАКИ ТА СТАН ПРЕДМЕТІВ)

Прикметники розширюють наше уявлення про предмети і дії.

Вони забарвлюють наше мовлення, роблять його експресивним, допомагають більш точно і повно висловитися. Якщо дитина розуміє їх, значить, вона готова вживати їх у власному мовленні і, відповідно, реагувати на них, коли вони лунають із вуст інших.

Для того, щоб досягти успіху у виконанні цих вправ, дитині не обов'язково вміти говорити. Достатньо буде, якщо дитина просто розумітиме прохання, які включають такі слова. Зазвичай, малюка просять вибрати між запропонованими предметами за якоюсь певною ознакою, наприклад, вибрати великий або шорсткуватий.

Якщо ваша малюк вже говорить, заохочуйте його вимовляти ці слова. Підказку, як заохочувати дитину вживати ці слова у мовленні, можна знайти у Розділі 3 Книги 3.

Нижче подано перелік навичок цього розділу:

Від 2 до 3 років.

1. З двох предметів - великого і маленького - вибирає великий.
2. З двох предметів - великого і маленького - вибирає маленький.
3. Вибирає за ознакою розміру з двох пар предметів.

Від 3 до 4 років.

4. Розрізняє *довгі* і *короткі* предмети.
5. Розрізняє *тверді* і *м'які* предмети.
6. Розрізняє *гладкі* і *шорсткуваті* предмети.
7. Розрізняє *закриті* і *відкриті* предмети.
8. Відповідає і показує на запитання: „Що ти робиш, коли *замерзла/ втомилася/голодна?*”
9. З групи предметів вибирає *подібні*.
10. З групи предметів вибирає *відмінні*.
11. Розрізняє або показує *частя, смуток, злість*.
12. Розрізняє *більший* і *менший*.
13. Розрізняє *перший* і *останній*.

СМ.Д.54. З ДВОХ ПРЕДМЕТІВ - ВЕЛИКОГО І МАЛЕНЬКОГО - ВИБИРАЄ ВЕЛИКИЙ

СМ.Д.55. З ДВОХ ПРЕДМЕТІВ - ВЕЛИКОГО І МАЛЕНЬКОГО - ВИБИРАЄ МАЛЕНЬКИЙ

Ці два прикметники можна оцінювати і вивчати одночасно.

Щоб навчити дитину розрізняти між великими і маленькими предметами, можна використовувати будь-що, що під рукою - чим більша різноманітність предметів, тим краще! Працюйте з парами однотипних або однакових предметів, які різняться лише за однією ознакою - розміром. І ця різниця має бути особливо помітною на початковому етапі навчання.

Якщо вашому малюкові подобається виконувати вправи з картинками, виріжте з картону карточки і намалюйте на них один і той самий предмет, але різних розмірів: один великий, а другий маленький. Стежте, щоб карточки не лежали весь час в однаковому порядку (спочатку із зображенням великого предмета, а потім маленького). Додатково можна зібрати колекцію великих і маленьких звірят, плюшевих ведмедиків, іграшкового посуду, кубиків, машинок, м'ячиків, камінчиків, черевиків і т.д.

Як оцінювати:

Матеріали: три пари таких предметів, як описано вище.

Спосіб: розмістіть одну пару предметів, скажімо, ложки, на столі. Скажіть: "Дай мені велику ложку". Покладіть її на стіл, не обов'язково на те саме місце. Скажіть: "Дай мені маленьку ложечку".

Виконайте це завдання з іншою парою предметів. Змінійте порядок, в якому ви просите предмети, і їхнє розташування на столі. Результат позитивний за пункт СМ.Д.54, якщо дитина правильно вибирає великі предмети хоча б два рази з трьох.

Результат позитивний за пункт СМ.Д.55, якщо дитина правильно вибирає маленькі предмети хоча б два рази з трьох.

Як учити: працюйте над усіма предметами: і великими, і маленькими, навіть якщо результат позитивний лише за одним із пунктів. Просто більше часу приділіть „слабкому” пунктові.

Починайте навчання із точного роз'яснення дитині різниці між ознаками предметів. Перш ніж попросити вибрати, сильно наголосіть: "Дивись, у мене велика машинка і маленька машинка." Дозвольте дитині потримати їх у руках, а якщо це картинка - показати пальчиком.

Попросіть малечу вибрати один предмет або інший, а якщо вона вибрала правильно, знову наголосіть на ключовому слові: "Прекрасно, ти знайшла велику!"

Якщо дитина тягнеться не до того предмета чи картинки, що ви просили, зупиніть її і знову приверніть до себе її увагу, наприклад: "Покажи мені велику машинку..., поглянь на маму" (можете взяти її за ручку) "де ж наша велика машинка?". Якщо малеча продовжує помилятися, допоможіть їй: покажіть її ручкою на потрібний предмет і скажіть: "Дивись, ось велика машинка. Візьми велику."

Коли малюк зрозуміє саму суть, намагайтеся не допомагати так часто, як раніше і припиніть показувати різницю між предметами на початку занять. Змінійте предмети протягом занять і в перервах між ними.

Якщо дитина не робить успіхів у вправах за описаною методикою, зверніться до гри, описаної у Розділі 3 Книги 2. Використовуйте набори однакових предметів великих і малих розмірів, щоб практикуватися у виборі. Якщо ви займатиметеся з дитиною таким чином, обов'язково змінійте предмети.

Ігри і повсякденна діяльність.

Звертайте увагу дитини на те, що всі об'єкти бувають великі і маленькі іграшки, картинки в книжках, предмети побуту, тварини і люди. При кожній зручній нагоді говоріть з малюком про розміри.

Удосконалення і закріплення навичок.

Доповненням цієї навички є пункт СМ.Д.56.

СМ.Д.56. З ДВОХ ПРЕМЕТІВ ВИБИРАЄ ЗА РОЗМІРОМ

Зараз ми будемо вчити дитину звертати увагу не тільки на розмір предметів, а й на їхню назву.

Як оцінити:

Матеріали: два набори великих і маленьких предметів, наприклад, великі і маленькі чашки та великі і маленькі кубики.

Спосіб: поставте предмети на столі і скажіть: "Покажи (або дай мені, або візьми) маленьку чашку". Потім скажіть: "Покажи великий кубик". Загалом, дайте п'ять таких вказівок.

Результат позитивний, якщо дитина правильно вибирає предмети чотири рази з п'яти.

Як учити: застосовуйте такий самий підхід, як і в пункті СМ.Д.54 і 55, використовуючи дві пари предметів одночасно. Коли даєте вказівку, наголошуйте і на розмірі, і на назві предмета.

Змінійте розташування предметів на столі і самі предмети, які використовуєте під час навчання.

Ігри і повсякденна діяльність.

"Чайна церемонія" - найкращий час для проведення подібних вправ. Запросіть на неї усіх своїх звіряток і ляльок, великих і маленьких. Приготуйте великий і маленький посуд (чашки, ложки і т.д.). І гостинці (печиво, бутерброди, цукерки) теж можуть бути різними: великими і маленькими!

Удосконалення і закріплення навичок.

Коли дитина оволодіє цим умінням, ви зможете включити поняття розміру у вказівки, які даєте дитині у повсякденних ситуаціях. Замість того, щоб попросити принести вам ложку, чому б не попросити принести вам велику ложку і т.д.

Далі ми перейдемо до вивчення інших ознак предмета, але не забувайте про прикметники великий і маленький. Ви могли б спробувати пари предметів, різниці у розмірі яких значно менша, ніж раніше.

СМ.Д.75. РОЗРІЗНЯЄ ДОВГІ І КОРОТКІ ПРЕДМЕТИ

Розуміння різниці між *довгими* і *короткими* предметами оцінюється, навчається і практикується так само, як і між *великими* і *маленькими*.

Матеріалом можуть бути різної довжини стрічки, палички, трубочки і т.д. Якщо ви використовуєте ілюстрації - це можуть бути зображення змії, потягу, волосся і

т.д. Ви й самі придумаете багато прикладів. Який би предмет ви не використовували, заохочуйте дитину відчувати різницю в довжині на дотик.

Іграшку, яка добре підійшла для вивчення прикметників “довгий-короткий”, можна легко виготовити власноруч. Наприклад, знайдіть тверду коробку з кришкою. Ідеально підійшов би пластиковий контейнер, в якому зберігається їжа, звісно, якщо вам не шкода. Також потрібно будуть кілька стрічок - декілька довгих (приблизно до метра) і декілька коротеньких.

Зробіть на дні коробки маленькі отвори. Зав'яжіть на одному кінці кожної стрічки вузлики, протягніть вільні кінці стрічки через дірочки і зав'яжіть вузлики. Заховайте стрічки в коробку, щоб зовні було видно одні вузлики, і накрийте коробку кришкою.

Вашій малечі сподобається смикати за вузлики і витягувати стрічки із дірочок, заодно з'явиться гарна нагода поговорити про довжину і розповісти, яка стрічка довга, а яка коротка. Коли дитина навчиться розрізняти кольори, ви можете включити і їх у гру.

СМ.Д.76. РОЗРІЗНЯЄ ТВЕРДІ І М'ЯКІ ПРЕДМЕТИ

Багатьом діткам дуже подобається відчувати предмети на дотик, тому вони будуть просто в захваті від занять з твердими і м'якими предметами, оскільки дотепер вони працювали “очима”. Коли дітей просять зробити вибір, вони в основному вибирають м'які предмети. Можливо, це обумовлено тим, що до них приємніше доторкатися, а можливо, через те, що ми частіше говоримо про наші відчуття, коли торкаємося саме м'яких речей. Спробуйте проявити винахідливість, щоб зацікавити дитину в твердих речах: запропонуйте постукати пальчиками по твердій поверхні, проткнути її пальцем, стукнути по ній кулаком і сказати “ой” і т.д.

Як оцінити:

Матеріали: чотири пари предметів, у кожній з яких є твердий і м'який предмет. Намагайтеся, по можливості, щоб предмети з однієї пари були приблизно одного кольору і розміру.

Спосіб: поставте одну пару предметів перед дитиною і дозвольте їй відчувати їх на дотик. Запитайте: “Який із них твердий?” ... “Який із них м'який?” Повторіть з іншою парою предметів, чергуйте запитання і розташування предметів на столі.

Результат позитивний, якщо дитина правильно вибирає по три тверді і три м'які предмети з чотирьох спроб.

Як учити: навчайте за такими ж методами, як і в пунктах СМ.Д.54 і 55, але спершу дайте дитині предмети в руки. Не забувайте, що дитині захочеться відчувати предмети на дотик перед виконанням кожного вашого прохання, і вам може видатися, що вона робить неправильний вибір. Тому доведеться зачекати, поки вона не зробить свій вибір. Щоб переконатися в остаточності її вибору, можна попросити: “Поклади, будь ласка, м'який (твердий) предмет сюди”, і покажіть на коробку, відерце або миску. Так дитина зможе пробувати предмети стільки, скільки їй потрібно. Похваліть або насваріть, залежно від того, чи правильний вона зробила вибір.

Під час навчання цієї навички використовуйте якомога більше різних предметів. Пам'ятайте, що “м'якість” може бути різна, а крім того, тверді предмети

бувають гладкі і шорсткуваті, важкі й легкі. Показуючи малечі багато прикладів, ви допоможете дитині звертати увагу на ключові відмінності.

Ігри і повсякденна діяльність.

Звертайте увагу дитини на твердість і м'якість предметів при кожній зручній нагоді. Зручно використовувати старі іграшки, м'які м'ячики і кубики, які контрастно виглядатимуть на фоні нових. Покажіть, як м'яке тісто перетворюється на тверде, якщо його спекти в духовці: залиште трішки сирого тіста, щоб показати різницю.

Удосконалення і закріплення навичок.

Продовжуйте нагадувати дитині про тверді і м'які тіла, навіть коли почнете займатися над іншими властивостями предметів, описаними у цьому розділі.

СМ.Д.77. РОЗРІЗНЯЄ ГЛАДКІ І ШОРСТКІ ПРЕДМЕТИ

Оцінюйте і навчайте, як описано в пункті СМ.Д.76, дозволяйте дитині відчувати на дотик предмети з гладкою і шорсткуватою поверхнею. Не забувайте про таткові та дідусеві щоки до і після гоління.

СМ.Д.78. РОЗРІЗНЯЄ ЗАЧИНЕНІ І ВІДЧИНЕНІ ПРЕДМЕТИ

Підготовка матеріалу для навчання цієї навички займе у вас трішки часу. Звісно, підійдуть і іграшкові меблі, але вам знадобиться по два екземпляри кожного або меблі з двома дверима, шухлядами і т.п. Легко намалювати картинки з відчиненими і зачиненими предметами, частинами тіла тощо. Наприклад, „відкритий рот“ і „закритий рот“, „розплющене око“ і „заплющене око“, „відчинені двері“ і „зачинені двері“. Не обов'язково використовувати лише картинки, але вони допоможуть урізноманітнити ваші заняття. Можливо, у вас є ювелірна скринька з маленькими шухлядами або лялька, яка заплющує кожне око окремо.

Далі ми опишемо вправи з іграшковими меблями, але ви можете вибирати доступні вам засоби.

Як оцінити:

Матеріали: дві іграшкові шафи, одна з відчиненими дверима, а інша з зачиненими або щось подібне. Якщо можна, ще одну пару предметів для різноманітності. Пам'ятайте, що має бути вибір. Якщо дитина лише зачинятиме відчинені двері або відчинятиме зачинені - це не дозволить їй зрозуміти різницю між зачиненими і відчиненими предметами.

Спосіб: поставте шафи на столі, одну із відчиненими, а іншу із зачиненими дверима. Попросіть дитину: „Відчини двері“. Коли дитина виконає ваше прохання, зачиніть двері знову і попросіть: „Зачини двері“. Продовжуйте так, поки дитина не виконає кожне прохання по три рази. По можливості намагайтеся змінювати предмети.

Результат позитивний, якщо дитина хоча б три рази відчиняє і три рази зачиняє двері з чотирьох спроб.

Як учити: під час навчання використовуйте такі засоби, що дозволять дитині

вибрати між відчиненими і зачиненими предметами. Якщо ви запропонуєте їй лише одні двері або шухляду, вона автоматично відчинить чи зачинить їх, не звертаючи уваги на ваші слова.

Перш ніж давати вказівки, самі покажіть, як зачиняти і як відчиняти. Якщо необхідно, допомагайте малюку і продовжуйте навчання, поки він не виконуватиме ваші прохання без допомоги.

Ігри і повсякденна діяльність.

Як правило, без спеціального навчання дитині важко розрізнити поняття „відкрити” та „закрити”. Тому для розвитку і вдосконалення цих навичок вам необхідно виконати певні вправи. Пам'ятайте, що ваш малюк буде в захваті, коли закриватиме долонями свої очки або ж дивитиметься, як це робите ви.

Удосконалення і закріплення навичок.

Ви знайдете багато способів, як закріпити це вміння. Цілком можливо пов'язати їх з роботою тонкої моторики, наприклад, відкривати і закривати коробки та банки із кришками, що закручуються.

ТМ.Д.79. ВІДПОВІДАЄ І ДЕМОНСТРУЄ НА ЗАПИТАННЯ: “ЩО ТИ РОБИШ, КОЛИ ЗАМЕРЗЛА/ВТОМИЛАСЯ/ГОЛОДНА?”

У цьому пункті нас цікавлять тілесні відчуття. До вище перерахованих ви можете включити і “спекотно”, “хвора” або “мокра”. Емоційні стани, наприклад, “щаслива”, “сумна” і “зла”, ми розглянемо окремо в пункті СМ.Д.82. Дитина, яка вже розмовляє, може просто відповісти на такі запитання або розповісти, що вона відчуває без будь-яких запитань. А дитина, яка ще не говорить, може навчитися виражати своє розуміння значень слів, свої відчуття і потреби за допомогою жестів.

Як оцінити:

Спосіб: поставте дитині одне за одним такі запитання:

1. “Що ти робиш, коли тобі холодно?”
2. “Що ти робиш, коли ти втомлена?”
3. “Що ти робиш, коли ти голодна?”

Щоб результат був позитивним, дитина повинна відреагувати на кожне запитання відповідним чином:

1. Дитина вірно відреагувала на запитання “Що ти робиш, коли тобі холодно?”, якщо:
 - а) вона логічно відповіла словами, наприклад, “Одягаю кофту”, “Кофта”, “Біжу до батареї” або “Тремчу”. Прийнятною є будь-яка логічна відповідь, якщо ви переконалися, що дитина зрозуміла ваше запитання правильно; або ж
 - б) відповідним жестом показує, що вона тремтить.
2. Дитина відповідно відреагувала на запитання “Що ти робиш, коли ти

втомлена?”, якщо:

- а) вона відповідає словами, наприклад, “Йду в ліжечко”, “Сплю”, “Відпочиваю” або ж:
- б) показує жестами і мімікою, що спить.

3. Дитина відповідно відреагувала на запитання “Що ти робиш, коли ти голодна?”, якщо:

- а) вона відповідає словами, наприклад, “Їм бутерброд”, “Їм”, “Обідаю”; або ж:
- б) показує жестами і мімікою, що їсть.

Як чити:

Якщо ваша дитина вже говорить, прикладіть максимум зусиль, щоб дитина вважала навчання частиною невимушеної розмови, причому тоді, коли малюкові справді холодно, він втомлений або голодний. Якщо ж він ще не говорить, можете використовувати ці поняття в повсякденному житті, хоча процес навчання виявиться дещо складнішим.

Вирішіть, якими жестами ви хочете навчити малюка, щоб він сам зміг виразити кожне поняття, і покажіть йому ці жести. Завжди супроводжуйте свої дії словами.

Також можна погратися з лялькою. Поставте всі необхідні предмети - деякий одяг або ковдри, ложечки або іграшковий посуд, маленьке ліжечко - на стіл. Скажіть: “Лялечці холодно. Що вона робитиме?” Якщо малеча не реагує, допоможіть їй підказками: “Лялечці холодно. Поглянь, вона вся тремтить. Її потрібно...”

Ігри і повсякденна діяльність.

Поговоріть про те, що робить кішка, коли вона втомлена, що потрібно курчаткам, коли вони голодні, чим можна допомогти ведмедику, коли він замерз. Запропонуйте рольову гру, де дитина гратиме маму чи тата, а іграшки виражатимуть свої відчуття. Висловлюйте відчуття вголос, наприклад, якщо дитина просить печива, скажіть: “О, ти голодна!”

Удосконалення і закріплення навичок.

На початку цього пункту ми пропонували вам навчити дитину додаткових слів, що позначають стан. З часом ви зможете сподіватися на відповідь і на більш загальне запитання типу: “Як ти себе почуваєш?”

СМ.Д.80. ВІДБИРАЄ ПРЕДМЕТИ, ЯКІ ОДНАКОВІ

На цій стадії розвитку дитина вже матиме поняття “схожості”, яке вона виражала, коли підбирала предмети, картинки, кольори і т.д. Метою цього пункту є впевненість у тому, що дитина розуміє значення слова “подібний”. Це вміння інколи оцінюються і вивчається разом із пунктом СМ.Д.81.

Для оцінювання і навчання можна використати набір предметів, але за програмою Маккуорі для зручності використовують картки. Далі ми опишемо роботу з картками, але можете замінити їх предметами.

Як оцінити:

Матеріали: чотири набори карток по три картки, дві з яких однакові за формою, а третя відрізняється від інших.

Спосіб: покладіть на столі дві різні картки з одного набору, а третю тримайте в руках. Запитайте: "Які картки однакові?". Повторіть так з трьома іншими наборами. Стежте за тим, щоб "однакова" картка не лежала завжди на одному місці.

Результат позитивний, якщо дитина правильно підбирає картки три рази з чотирьох.

Як учити: для початку дайте дитині час добре роздивитися і прикласти картки одну до іншої, щоб їй легше було виявити подібність або відмінність. Після того, як вона трішки попрактикується, попросіть її показати або дати вам однакові картки.

Якщо вона робить помилку, покажіть їй однакову картку і ту, яку вона вибрала, та запитайте: "Хіба вони однакові? Ні, вони різні. Поглянь, а ці однакові."

Ігри і повсякденна діяльність.

Зручно закріплювати цю навичку під час сортування білизни або коли розбираєте ящик з іграшками. Однакові набори картинок є і в дитячому доміно, лото, а також можете використати звичайні гральні карти. Проявивши трішки фантазії, ви легко знайдете засоби для навчання і в коробці з ґудзиками, і в ящику з інструментами.

Вдосконалення і закріплення навичок.

Добре підготувати до школи можуть книжечки із цікавими завданнями типу - з'єднати лінією однакові предмети. Цю навичку можна легко закріпити, якщо запропонувати дитині ширший вибір предметів і/або предмети, різниця між якими менш помітна. Деякі ідеї можна знайти в книжечках для тих, хто ще не вмів читати, хоча до кожної дитини потрібен індивідуальний підхід.

СМ.Д.81. ВІДБИРАЄ ПРЕДМЕТИ, ЯКІ ВІДРІЗНЯЮТЬСЯ ОДИН ВІД ОДНОГО

Ми зупинимося на слові "різний" не тільки тому, що воно важливе саме по собі, а й тому, що велика увага приділяється йому в школі при підготовці дітей до читання. Оцінювати і вивчати цю навичку можна одночасно із описаною в пункті СМ.Д.80 або ж відразу після її набуття.

Для початку радимо скористатися тими самими предметами, що і в пункті СМ.Д.80, із словами "Які різні?", але не дозволяти дитині звіряти, приклавши одну картку до іншої. Для різноманітності зробіть три однакові картки, а четверту іншу і скажіть: "Покажи ту, яка відрізняється". Або зробіть ряд з трьох однакових предметів і одного іншого. Не забувайте весь час змінювати розташування іншого предмета.

Дитині, яка може відповідати на запитання "так" або "ні", можна показувати по два предмети і запитувати: "Ці предмети однакові?" або "Ці предмети різні?" Щоб краще закріпити цю навичку, можна використовувати предмети або картки, різниця між якими менш помітна.

СМ.Д.82. РОЗРІЗНЯЄ АБО ПОКАЗУЄ ЩАСТЯ, СМУТОК, ЗЛІСТЬ

У пункті СМ.Д.79 малеча вивчила слова, що позначають фізичний стан людини: холод, утому, голод. Зараз же нас більше цікавить емоційний стан. Особливу увагу ми звернемо на слова "щасливий", "сумний" і "злий", але, звісно, існує й багато інших, наприклад, "наляканий", "схвилюваний", "самотній", "сердитий" і "задоволений", які теж корисно знати.

Як відомо з власного досвіду, для дитини, яка вже говорить, уміння описувати свій стан матиме величезне значення в подальшому. Дітям, які ще не говорять, також важливо опанувати це вміння, оскільки воно допоможе їм правильно показати свій стан, щоб батьки могли краще зрозуміти їхні почуття. Крім того, діти зможуть з'ясувати, що відбувається з вами.

Як оцінити: оцінити це вміння можна двома способами, виберіть той, який краще підходить вашій малечі.

1. Запитайте дитину: "Що ти робиш, коли відчуваєшся щасливою?" або попросіть її зробити щасливий вираз обличчя. Потім задайте аналогічні запитання із "сумний" і "злий".

Результат позитивний, якщо дитина правильно показує мімікою всі три почуття.

2. Знайдіть або намалюйте картинки, на яких зображені люди із вказаними емоціями. Знадобиться принаймні два набори таких картинок. Попросіть дитину показати людину, яка щаслива/сумна/зла. Те саме повторіть і з рештою картинок.

Результат позитивний, якщо дитина хоча б двічі правильно показує на кожну картинку.

СМ.Д.83. РОЗРІЗНЯЄ МІЖ БІЛЬШИМ І МЕНШИМ

У цьому пункті ми розширимо знання дитини від понять "великий" і "маленький" до "більший" і "менший". Порівнянням таких прикметників часто займаються на перших уроках в школі.

Як оцінити:

Матеріали: два набори з трьох однакових предметів, що відрізняються лише за розміром. Наприклад, можна використати три різного розміру ляльки і три машинки: маленьку, середню і велику.

Спосіб: покладіть один набір предметів на столі у довільному порядку. Покажіть на предмет середнього розміру і запитайте: "Яка лялька/машинка більша за цю?" Потім запитайте: "Яка лялька/машинка менша за цю?"

Результат позитивний, якщо дитина правильно показує на предмети хоча б чотири рази з шести спроб.

Як учити: на початку заняття, присвяченого вивченню понять "більший-менший", покладіть на столі предмет середнього розміру і назвіть його: "Поглянь, у мене є лялька".

Далі продовжуйте: "А ось ще одна лялька. Ця лялечка *менша*... А ось ще одна... Ця лялька *більша*." Задавайте малечі запитання, як це описано у підпункті

Оцінювання, і скеровуйте її до відповідних предметів. Якщо цей метод навчання не приводить до бажаних результатів, спробуйте допомогти дитині у такий спосіб: поставте на різних кінцях столу коробки або кружечки з картону, розміри яких відповідатимуть розмірам самих предметів. Покажіть на предмет середнього розміру і скажіть: "Поклади ляльку, яка *більша* за цю, у *більшу* коробку". Повторіть те саме з меншими предметами. Коли побачите, що дитина може подолати цю "сходинку" у навчанні, продовжуйте тренування без коробок та кружечків.

Ігри і повсякденна діяльність.

Для оволодіння цією навичкою якнайкраще підійдуть ігри, що потребують розвитку уяви. Створіть ситуацію, ніби збираєтеся вивести велику ляльку на прогулянку. Підготуйте все необхідне: капелюшки, шарфи, сумки і т.д. маленьких, середніх і великих розмірів. Візьміть щось (скажімо, капелюшок) середнього розміру і скажіть: "Цей капелюшок підійде лялі? Ні, їй треба *більший*". Можете наголошувати на понятті "менший", якщо гратимете в цю гру з меншою лялькою. Також можна влаштувати "чайну церемонію", під час якої попросить дитину розподілити різних розмірів чашки, ложки і блюдця між трьома різними ляльками. Це дасть вам змогу поговорити не тільки про "більший" чи "менший", а й про "середній" розмір предметів.

Як правило, подібні ігри потребують завчасної підготовки, але намагайтеся не пропускати будь-якої нагоди привернути увагу дитини до розміру предмета, наприклад, коли складаєте пірамідку (скажіть: "Нам потрібне менше кільце"), накриваєте на стіл ("Лялечці треба менша ложечка") або ж разом ходите за покупками ("Знайди, будь ласка, більше яблучко"). У сім'ї, особливо де є декілька дітей, подібних ситуацій виникає безліч, наприклад, можете пояснити дитині: "Саллі *більша/менша* за тебе - і її черевички *більші/менші* за твої. Її пальчики *більші/менші*" і т.д.

Удосконалення і закріплення навичок.

Окрім згаданих слів, можна опрацювати з дитиною ступені порівняння інших прикметників: "довший" і "коротший", "твердіший" і "м'якший" тощо.

Також доцільно було б увести найвищий ступінь прикметників "великий" та "маленький" - "найбільший", "найменший". Зверніть увагу на зв'язок між цим пунктом і пунктом СМ.104, в якому розповідається про те, як навчити дитину складати кубики за їхнім розміром.

СМ.Д.84. РОЗРІЗНЯЄ МІЖ ПЕРШИМ І ОСТАННІМ

Поняття "перший" і "останній" близькі до слів, що позначають місцеперебування, оскільки їх можна використовувати, коли говоримо про те, де є предмети. Але сфера їх застосування цим не обмежується. Тому дитині з самого початку варто показати, наскільки широко ці слова використовуються у мовленні.

Напевне, найчастіше їх вживають на позначення людей або тварин, які просуваються по прямій до своєї мети, як це показано нижче у підпункті Оцінювання. Вам знадобляться картинки із зображенням людей або тварин, які біжать або йдуть в одному напрямку. Добре, якщо на картинці буде зображена і їхня мета, наприклад, четверо чи п'ятеро діток ідуть до школи або сімейство качок

чимчикує до ставка. Ви можете намалювати такі картинки власноруч або використати маленькі лялечки чи іграшкові тваринки, а замість "мети" - кубики, лялькові будиночки тощо.

Як оцінити:

Матеріалу: чотири картки, на яких зображені люди чи тваринки, що просуваються до своєї мети. Замість карток можна використати ляльки та іграшкові тваринки.

Спосіб: покажіть дитині картинки або поставте на столі в рядок ляльки та іграшкові звірята. Скажіть: "Вони всі йдуть до школи (або будь-куди). Хто йде *першим*?" Змініть їхнє розташування (візьміть інший набір іграшок) і повторіть процедуру, замінивши запитання: "Хто йде *останнім*?". Після цього ще раз запитайте про *першого*.

Результат позитивний, якщо дитина щоразу відповідає правильно - показує на потрібну картинку або ляльку.

Як учити: підготуйте матеріал, подібний до описаного вище. Розкажіть малюкові казку, героями якої будуть іграшкові звірята, ляльки або люди з картинок вашого набору матеріалів для занять. Змінійте напрямок, в якому рухаються ваші персонажі.

Якщо дитина зробить помилку у відповіді на ваше перше запитання, повторіть запитання ще раз, але з підказкою (розширте запитання додатковою інформацією). Наприклад, якщо спочатку ви запитали: "Хто прийде останнім?", потім питання можна розгорнути приблизно так: "Хто сьогодні *останнім* зайде в двері?" Якщо малеча продовжує помилятися, варто допомогти і вказати на правильну відповідь.

Продовжуйте заняття доти, поки дитина не навчиться правильно розрізняти *першого* і *останнього* як серед персонажів вправи, так і в повсякденних ситуаціях.

Ігри і повсякденна діяльність.

"Перший" і "останній" можна використовувати в найрізноманітніших ситуаціях. Протягом обіду запитайте "Що ти їстимеш першим?" і "Що ти залишиш на останнє?". Чекаючи старших дітей зі школи, побалакайте про те, хто з братиків/сестричок прийде першим. Під час гри влаштуйте естафету - бігати можуть не тільки люди, але й ляльки! Коли складаєте мозаїку, поговоріть про те, що треба класти першим, а що останнім. Під час щоденних процедур - наприклад, купання - запитуйте, що робимо спершу, що потім, а що в останню чергу. Ви, напевно, і самі знайдете багато ситуацій, щоб поуправлятися у вживанні цих слів.

Удосконалення і закріплення навичок цього розділу.

Коли малюк оволодіє усіма словами цього розділу, заняття можна продовжити і вивчати інші прикметники, наприклад, гарячий і холодний (і близькі до них за значенням - теплий і прохолодний), мокрий і сухий, голосний і тихий, важкий і легкий, порожній і повний, більше і менше, багато і мало.

РОЗДІЛ 6

СМ.Е: УМІННЯ РЕАГУВАТИ НА ВКАЗІВКИ, ЩО ВКЛЮЧАЮТЬ СЛОВА, ЯКІ ПОЗНАЧАЮТЬ МІСЦЕ РОЗТАШУВАННЯ

Мета цього розділу - навчити дитину виконувати прохання, що включають слова, які позначають місце розташування (перш за все це - прийменники). Ці слова "показують" нам, де щось перебуває або відбувається.

Засоби для занять знайти неважко. Щоб урізноманітнити роботу за столом з дрібними предметами, візьміть такі, яких ви ще не використовували.

Нагадаємо, що вправи, які передбачають роботу за столом або в тихому приміщенні, так само, як і інші вправи на розвиток *Сприйняття Мовлення*, мають на меті підготувати дитину до застосування відпрацьованих таким чином умінь в ігрових та побутових ситуаціях. Крім того, ці вправи покликані в подальшому допомогти дитині правильно вживати прийменники у власному мовленні.

Нижче подано перелік навичок цього розділу:

Від 2 до 3 років.

1. У відповідь на прохання кладе предмет *на* та *під* перевернуту чашку.
2. У відповідь на прохання кладе предмет у посудину.
3. У відповідь на прохання виймає предмет *із* посудини.
4. У відповідь на прохання кладе предмет у, *на, під* посудину.

Від 3 до 4 років.

5. У відповідь на прохання кладе предмет *перед/за* іншим.
6. У відповідь на прохання кладе предмет *біля/далеко* від іншого.
7. У відповідь на прохання кладе предмет *перед, за, біля, далеко, на і під* перевернуту чашку.

СМ.Е.57. У ВІДПОВІДЬ НА ПРОХАННЯ КЛАДЕ ПРЕДМЕТ НА І ПІД ПЕРЕВЕРНУТУ ЧАШКУ

Зазвичай маленькі дітки просто в захваті, коли є можливість класти одні предмети під інші, а потім саменьким їх звідти діставати! Тому не дивуйтесь, якщо на перших порах дитина буде ігнорувати прийменник *на* у вашому проханні, і кластиме все *під* певний предмет. Щоб оволодіти цією навичкою, малюк повинен не тільки чітко співвіднести слова *на* і *під* з відповідним місцеположенням, а й уважно вас вислухати та виконати потрібні дії.

Радимо вам з самого початку роботи над цією навичкою використовувати найрізноманітніші матеріали. По-перше, дитині буде цікавіше займатися, а по-друге, ви зможете легко продемонструвати, що слова, які вивчаєте, можуть зустрічатися у різних контекстах. Використовувати можна будь-які посудини, що легко перевертаються (це стосується і процедури оцінювання). Широкий простір

для фантазії дадуть лялькові меблі.

Як оцінити:

Матеріали: чашка та маленькі предмети: кубики, прищіпки, іграшкові звірята.

Спосіб: поставте перевернуту догори дном чашку на стіл перед дитиною. Дайте дитині маленькі предмети. Попросіть: "Поклади... *на* чашку". Потім скажіть: "Поклади... *під* чашку". Повторіть шість разів: по три прохання на кожен прийменник. Зауважте, що прохання мають іти у довільному порядку, щоб дитина не могла здогадатися, що ви попросите потім. Час від часу можете змінювати предмети.

Результат позитивний, якщо дитина без сторонньої допомоги правильно виконує хоча б по два ваших прохання на кожен прийменник.

Як учити: перед початком кожного заняття встановлюйте з дитиною зоровий контакт і переконайтеся, що вона вас уважно слухає. На перших заняттях можете спершу показувати самі, як робити те, що ви просите. Скажіть: "Поглянь, я кладу кубик на чашку. А зараз кладу під чашку. Тепер ти поклади на чашку."

Якщо дитина не реагує або кладе не туди, приверніть її увагу, повторіть прохання ще раз і допоможіть покласти предмет на місце. Можливо, вам доведеться скерувувати її ручку, але зазвичай достатньо просто вказати на правильне місце.

Не забувайте використовувати різноманітні предмети під час занять. Коли хвалите дитину за правильну відповідь, наголошуйте на ключовому слові: "Молодець, ти поклала її *на* чашку. Прищіпка лежить *на* чашці."

Ігри і повсякденна діяльність.

Для відпрацювання цієї навички підійдуть будь-які предмети, які можна покласти на чи під інший предмет, яким також може бути що завгодно. Крім того, дитина може сама залізти на щось або під щось. Вона може покласти ручки на або під колінця. Знайдіть дві схожі іграшки (скажімо, машинки), покладіть одну на стіл, а другу під стіл. Попрохайте дитину принести вам ту машинку, що під столом, або ту, що на столі. Ви й самі зможете придумати багато різних способів навчити дитину розуміти ці слова.

Удосконалення і закріплення навичок.

Коли вчитимете з дитиною інші прийменники, що представлені в цьому розділі, не забувайте про прийменники на і під. Згадуйте їх, коли просто переглядаєте з малечою книжечки: "Що знаходиться під мостом?", або "Він на стіні."

СМ.Е.58. У ВІДПОВІДЬ НА ПРОХАННЯ КЛАДЕ ПРЕДМЕТ У ПОСУДИНУ

СМ.Е.59. У ВІДПОВІДЬ НА ПРОХАННЯ ВІЙМАЄ ПРЕДМЕТ ІЗ ПОСУДИНИ

Так само, як *під* і *на*, поняття у та *із* вивчаються разом. Проте оскільки при

початковому тестуванні багато дітей легко виконують прохання, яке містить прийменник *у*, але не можуть виконати прохання з прийменником *із*, опис цих навичок подається нижче.

Чим різноманітніші предмети та посудини ви будете використовувати під час виконання вправ, тим більша ймовірність того, що ваша дитина зможе використати свої вміння у найнесподіваніших життєвих ситуаціях.

Як оцінити:

Матеріали: маленька коробка або будь-яка інша посудина і декілька дрібних предметів, наприклад, два кубики або дві ложечки.

Спосіб: поставте коробку на стіл. Покладіть в неї один з предметів, а інший предмет цієї пари покладіть поруч з коробкою. Попрохайте дитину: "Поклади... у коробку". Після того, як дитина виконає ваше прохання, покладіть предмети на їхнє початкове місце і скажіть: "Вийми кубик з коробки". Повторіть ці прохання у зворотному порядку, а потім повторіть перше прохання. Дайте дитині по три спроби на кожен прийменник. У проміжках між спробами можна змінювати предмети. Найголовніше - щоразу повертати предмети у вихідне положення. Якщо ви використовуватимете лише один предмет, дитина зрозуміє, що від неї вимагається і без ваших слів: усе, що треба зробити - покласти предмет у коробку, якщо він не в ній, і вийняти його, якщо він уже всередині.

Результат позитивний, якщо дитина правильно і без сторонньої допомоги виконує хоча б два прохання з трьох на кожен прийменник.

Як учити: займатися з малечею слід так само, як і під час відпрацювання прийменників *на* і *під* (пункт СМ.Е.57).

Ігри і повсякденна діяльність.

Як і під час вивчення інших прийменників, хороші результати дає використання побутових ситуацій, коли матеріалом для вправ може бути усе, що потрапить під руку - і маленьке, і велике. Прийменники *у(в)* та *із* дуже зручно вивчати в садку. Малеча отримує купу задоволення, коли кластиме предмети у відерце з водою і вийматиме їх звідти. Спробуйте налити у воду пінний засіб - предмети зникатимуть у піні і з'являтимуться знову. Можна використати відерце з піском або гладеньким зерном, а також пляшку, з якої потрібно зняти пробку, щоб знайти захований всередині предмет.

Вдосконалення і закріплення навичок.

Як розвинути цю навичку, описано в пункті СМ.Е.60.

**СМ.Е.60. НА ПРОХАННЯ МОВЦЯ КЛАДЕ
ПРЕДМЕТ У (В), НА, ПІД ПОСУДИНУ**

У поданій нижче вправі відпрацьовуємо вже вивчені прийменники, однак у дещо складнішому контексті.

Як оцінити:

Матеріали: дві чашки з іграшкового сервізу.

Спосіб: поставте чашки на столі, одну догори дном. Дайте дитині кубик і

попросить покласти його *на*, *в* чи *під* чашку. Всього потрібно дати п'ять вказівок, але так, щоб кожен зі згаданих прийменників прозвучав хоча б раз. Виконуючи прохання з прийменником *під*, дитина може покласти кубик під будь-яку чашку.

Результат позитивний, якщо дитина правильно і без сторонньої допомоги виконує хоча б чотири прохання з п'яти.

Як учити: використовуючи засоби і методи, описані в підпункті оцінювання, навчаємо так само, як і в попередніх пунктах цього розділу.

Ігри і повсякденна діяльність.

Цю навичку можна практикувати під час ігор і використовувати все, що потрапляє під руку: велику коробку з кришкою, маленький сервантик на ніжках або стільчик, який обертається.

Удосконалення і закріплення навичок.

Перш ніж переходити до засвоєння інших прийменників, слід ретельно опрацювати вже вивчені, практикуючи їх по черзі.

СМ.Е.85. НА ПРОХАННЯ КЛАДЕ ПРЕДМЕТ ПЕРЕД/ПОЗАДУ (ЗА) ІНШИМ

СМ.Е.86. НА ПРОХАННЯ МАЛЮК КЛАДЕ ПРЕДМЕТ ПОРУЧ З/ДАЛЕКО ВІД (ДАЛІ, ПОДАЛІ ВІД) ІНШОГО

Ці прийменники можна опрацювати і всі одночасно, і окремо: спочатку вводимо перші два, а потім, у міру оволодіння ними, решту.

Як оцінити:

Матеріали: два предмети: один поставте на стіл, а місцеположення другого нехай визначить дитина. Першим предметом може бути іграшковий стілець або великий кубик, а другим - лялька чи дерев'яний кілочок або прищіпка.

Спосіб: поставте один предмет (скажімо, іграшковий стільчик) на стіл, а другий (нехай це буде лялька) дайте дитині в руки і скажіть: "Посади лялечку *перед* стільцем". Повторіть прохання з прийменниками *позаду*, *поруч* з *і далеко від*. Виконайте вправу ще раз з іншим набором предметів.

Результат позитивний за пункт СМ.Е.85, якщо дитина ставить другий предмет *перед* і *за* першим у ході двох спроб на кожен із прийменників.

Результат позитивний за пункт СМ.Е.86, якщо дитина ставить другий предмет *поруч* з та *далеко від* і першого в ході двох спроб на кожен із прийменників.

Як учити: як уже зазначалося, можна опрацювати всі чотири прийменники одночасно або ж почати з двох, а потім поступово по-одному вводити інші. Підхід, який ви застосовуватимете у навчанні вашої дитини, залежатиме від результатів оцінювання та успіхів дитини у вивченні попередніх прийменників розділу. (Який з підходів обрати, підкажуть результати оцінювання та успіхи дитини у вивченні попередніх прийменників розділу.)

Методи навчання аналогічні до застосованих при вивченні інших прийменників (див. пункт СМ.Е.57). (Методи навчання аналогічні до описаних у пункті СМ.Е.57.)

Ігри і повсякденна діяльність.

Окрім спеціальних занять, ви, без сумніву, знайдете багато інших способів попрактикуватися у вживанні прийменників. Один з найкращих - попросити дитину самій зайняти те чи інше положення відносно іншої людини або певного предмета (тобто стати *перед, поруч з, поза* когось або чогось). Використовуйте нагоду поговорити про розташування предметів та персонажів на картинках, коли читаете з малечю книжки.

Удосконалення і закріплення навичок.

Розвиткові цієї навички присвячений пункт СМ.Е.87.

СМ.Е.87. НА ПОХАННЯ МОВЦЯ ПРЕДМЕТ ПЕРЕД, ЗА, ПОРУЧ З, ДАЛЕКО ВІД, НА ТА ПІД ПЕРЕВЕРНУТУ ЧАШКУ

Пункт передбачає повторення усіх вивчених прийменників, за винятком в і з.

Як оцінити:

Матеріали: чашка і невеликий предмет.

Спосіб: поставте на стіл перевернуту догори дном чашку. Дайте дитині невеликий предмет і попросіть її покласти предмет по черзі в кожну із зазначених позицій (і, щоразу називаючи інший прийменник, попросіть дитину покласти предмет у відповідну позицію відносно чашки).

Результат позитивний, якщо дитина без сторонньої допомоги покладе предмет у кожне із шести вказаних положень.

Як учити: відпрацюйте вправу, описану в пункті *Як оцінити*, з різними предметами та посудинами. Звертайте увагу на помилки у виконанні вправ та відводьте більше часу на опрацювання прийменників, які дитина погано засвоїла. Намагайтеся звести сторонню допомогу під час виконання вправ до мінімуму та поступово виключити будь-яку фізичну підтримку та усні підказки.

Ігри і повсякденна діяльність.

Варіантів ігор може бути безліч. Можна гратися з великою іграшкою, також у нагоді стане велика коробка чи стілець. Попросіть дитину залізти *в, під, сісти на*, стати *поруч з, далеко від, сісти перед*, тощо). По можливості включайте вивчені прийменники в звичні дитині прохання та вказівки, що стосуються повсякденної діяльності.

Удосконалення і закріплення навичок даного розділу.

Коли дитина успішно оволодіє усіма навичками, описаними в цьому розділі, спробуйте дати їй два предмети, приблизно однакових за розміром, та декілька вказівок щодо розташування цих предметів, наприклад: "Постав стілець за кубиком"... "Постав кубик за стільцем"... "Постав кубик перед стільцем"... „Постав стілець перед кубиком."

Далі можна переходити до вивчення прийменників *між і біля/близько* (останній близький за значенням до *поруч з*). Аркуш паперу або інша плоска поверхня допоможуть пояснити дитині поняття *зверху, знизу, посередині, скраю*. Нарешті, можна ввести поняття *зліва, справа*. Незалежно від того, чи

продовжуєте ви вивчати слова, що позначають розташування предметів та об'єктів відносно один одного, чи ні, - допомагайте дитині засвоїти те, що вона вже вивчила - вживайте знайомі слова під час ігор, щоденних занять, будь-якої спільної діяльності.

РОЗДІЛ 7

СМ.Є: РОЗУМІННЯ ГРАМАТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

Грамаптичні особливості - це звуки чи слова, які рідко вживаються окремо, але розширюють чи змінюють значення слів чи словосполучень, у складі яких уживаються.

Більшість грамаптичних особливостей легко засвоюється в ході оволодіння експресивним мовленням. (Детально це питання розглядається в Розділах 1 та 3 Книги 3). Деякі грамаптичні форми включені в контрольний список переліку вмій, що визначають розвиток дитини, не тільки тому, що їх слід навчитися розуміти, перш ніж уживати у мовленні, але й тому, що дітям, які ще не говорять, необхідно розпізнавати ці форми в мовленні оточення та відповідно на них реагувати.

Нижче подано перелік цих навичок.

Від 2 до 3 років.

1. Розрізняє множину іменників.
2. Розрізняє присвійні займенники.
3. Розрізняє частку "не" у словах мовця, який показує два предмети.

Від 3 до 4 років.

4. Розрізняє частку "не" у словах мовця, який показує картинку із зображенням дій.
5. Розрізняє частку "не" (вжиту з прикметниками) вжиту зі словами, що позначають ознаки предмета.
6. Розрізняє займенники: йому/його, їй/її, мені, тобі.

СМ.Є.61. РОЗРІЗНЯЄ МНОЖИНУ ІМЕННИКІВ

Для того, щоб дитина могла використовувати у своєму мовленні іменники у множині, вона повинна вміти розрізняти множину в мовленні інших і пов'язувати звукову оболонку слова з його значенням. Лише подумайте, від короткого слабького звуку залежить значення слова! Дитина, яка ще не говорить, спроможна навчитися розрізняти множину, що в свою чергу допоможе їй краще розуміти відтінки значень почутого.

Як оцінити:

Матеріали: три набори картинок. Кожен набір складається з картини, на якій намальовано один предмет, та картини із зображенням декількох подібних предметів. Наприклад, можете підготувати такі набори: одна машинка, декілька машинок; одна зірочка, декілька зірочок; одна квіточка, декілька квіточок.

Замість картинок можна використовувати предмети, наприклад, покласти

один предмет та декілька предметів на різні тарілки, щоб їх було візуально легко розрізнити.

Спосіб: покладіть один набір картинок перед дитиною і скажіть: "Покажи мені машинку. Покажи мені машинки." Повторіть подібні прохання з кожним набором картинок, змінюючи порядок, в якому ви називаєте одну чи множини.

Результат позитивний, якщо дитина вибирає потрібну картинку не менше п'яти разів з шести.

Як учити: деяким дітям для оволодіння цим умінням спеціальні заняття не потрібні. Деяким дітям легко оволодіти цією навичкою і без спеціальних тренувань, за умови, що вони часто чують іменники в однині та множині у мовленні оточуючих. Проте є багато дітей, яким необхідні спеціальні заняття на розрізнення однини та множини.

В якості наочності використовуйте матеріали, описані в підпункті *Як оцінити*. Розпочинайте кожне заняття з того, що називаєте предмети, зображені на картинках: на початку кожного заняття називайте: "Дивись, це машинка... а це машинки". Потім попросіть дитину показати, що ви назвете. Якщо дитина помиляється, приверніть її увагу до себе та переконайтеся, що вона стежить за вами в той час, коли ви повторюватимете ключове слово. Якщо ж малюк продовжує вибирати не ту картинку, варто втрутитися та скерувати її ручку до потрібного малюнка (предмета) зі словами: "Нам потрібні машинки. Ось машинки." Продовжуйте займатися, допоки малюк не навчиться вибирати правильно без вашої допомоги.

Ігри і повсякденна діяльність.

Звісно, ви вживаєте іменники у множині у своєму мовленні постійно. Однак у період, коли ви працюєте з дитиною над множиною, варто запровадити спеціальні ігри, які б наголошували на закінченні слів. У цьому вам допоможуть частини тіла. Наприклад, під час купання вдайте, що знайшли спочатку один пальчик, а потім багато пальчиків і на ручках, і на ніжках. Не слід наголошувати на "одному" та "двох" - дитина швидко засвоїть, що "два" означає множини і не прислухатиметься до закінчень.

СМ.Є.62. РОЗРІЗНЯЄ ПРИСВІЙНІ ЗАЙМЕННИКИ

У цьому пункті розглянемо присвійні займенники "мій", "твій", "моя", "твоя", "моє", "твоє".

Як оцінити:

Матеріалу: три предмети, що вочевидь належать трьом різним членам родини. Один з предметів повинен належати дитині, а другий тому, хто оцінює це вміння. Наприклад, можете взяти три черевики або три сумки.

Спосіб: запитайте дитину: "Котрий черевик твій?", "Котрий черевик мій?" і "Котрий черевик татків?". Дайте дитині по три спроби на кожен предмет.

Результат позитивний, якщо дитина правильно визначить кожен із предметів хоча б один раз.

Як учити: як правило, спеціальних занять для оволодіння цією навичкою не потрібно, її відпрацьовують під час ігор та в побутових ситуаціях.

Під час розмови з дитиною батьки часто замість присвійних займенників "мій", "твій" вживають імена. Наприклад, коли тато говорить з Лаккі, він каже: "Цей... татків, а цей... Лаккі". На початкових стадіях оволодіння мовою це не страшно, навпаки, дитині дуже важливо вивчити імена близьких людей. Проте віднини намагайтеся частіше вживати присвійні займенники ("мій", "твій" тощо) та перевіряйте, чи зрозумілі вони дитині. Давайте дитині вказівки, які містять присвійні займенники (подібні до описаних у підпункті *Як оцінити*).

Удосконалення і закріплення навичок.

У період відпрацювання цього вміння досить легко ввести в мовлення і прийменники "його", "її". Наприклад, якщо ви попросили дитину знайти Лаккі черевик, і вона виконала завдання правильно, можете підтвердити - "Так, це її".

СМ.Є.63. РОЗРІЗНЯЄ ЧАСТКУ "НЕ" У СЛОВАХ МОВЦЯ, ЯКИЙ ПОКАЗУЄ ДВА ПРЕДМЕТИ

У реченнях типу "Не роби цього" частку "не" легко вирізнити в контексті, але вибрати з двох предметів один, який *не* такий... вже набагато важче.

Дотепер дитина повинна була вибирати серед запропонованих предметів той, який називали. Але тепер маленька частка "не" збиває дитину з пантелику та вимагає, щоб вона ігнорувала почуту назву та вибирала інший предмет! Це аж ніяк *не* легко!

Як оцінити:

Матеріали: декілька знайомих предметів.

Спосіб: покладіть перед дитиною одночасно два предмети, нехай це буде потяг і молоточок. Запитайте: "Котрий з них *не* молоточок?". Повторіть спробу п'ять разів з різними предметами.

Результат позитивний, якщо дитина правильно виконує ваші прохання чотири рази з п'яти.

Як учити: виконайте вправи за зразком, поданим у підпункті *Як оцінювати*. Якщо дитина вибирає предмети правильно, зміцніть її розуміння конструкцій з часткою "не", наголошуючи: "Молодець, усе правильно, це не молоточок. Потяг - не молоточок." Намагайтеся перетворити заняття на веселу гру!

Якщо ж у відповідь на ваше прохання дитина тягнеться не до того предмета, що потрібно, приверніть її увагу до себе і скажіть: "Послухай уважно - *не* молоточок." Якщо малеча продовжує помилятися, скажіть: "Дивись, це молоточок, а це не молоточок. Потяг - це *не* молоточок." Коли ви наголошуєте на слові *не*, це може прозвучати занадто суворо, тому слідкуйте, щоб вираз обличчя був привітним, посміхайтесь! Ключ до оволодіння цим вмінням - повторення. Продовжуйте заняття до тих пір, поки дитина не навчиться робити правильний вибір без вашої допомоги.

Ігри і повсякденна діяльність.

Пограйтеся в гру: вдайте, що щось загубили: "Мені потрібні ключі. Це мої ключі? ... Ні, це не мої ключі. Може, це мої ключі? Ні, це не ключі ..." і т.д. Дайте дитині час, щоб вона сама спробувала відповісти на ваші запитання. Можливо,

малюкові захочеться взяти активну участь у грі - якщо для того, щоб продовжити гру, дитина навмисне не показує вам предмет, який ви шукаєте, цілком ймовірно, що вона вже добре зрозуміла значення частки "не"!

СМ.Є.88. РОЗРІЗНЯЄ ЧАСТКУ "НЕ" У СЛОВАХ МОВЦЯ, ЯКИЙ ПОКАЗУЄ КАРТИНКИ ІЗ ЗОБРАЖЕННЯМ ДІЙ

Тепер час опрацювати вміння розрізняти частку "не", вжиту з дієсловами - "не стрибає", "не бігає", "не п'є" тощо. Радимо вам вирізати з журналів малюнки із зображенням людей, що виконують різні дії, та наклеювати їх на картки. Вам знадобиться п'ять чи шість різних карток. Замість карток можна використати фотографії.

Як оцінити:

Матеріали: п'ять чи шість карток із зображенням людей, що виконують різні дії.

Спосіб: показуйте дитині по дві картки одночасно. Наприклад, на одній картці хтось їсть, а на іншій - спить. Запитайте: "Хто не їсть?". Дайте дитині п'ять спроб, змінюючи назви дій у запитаннях.

Результат позитивний, якщо чотири рази з п'яти дитина вкаже на правильну картку.

Як учити: учіть так само, як описано в пункті СМ.Є.63., тільки замість предметів показуйте дитині різні дії.

Ігри і повсякденна діяльність.

Запропонуйте дитині таку гру: лялька або м'яка іграшка виконує певні дії, а ви вдаєте, що забули, як називається те, що вона робить. Наприклад, спитайте малечу: "Песик стрибає? Ні, він не стрибає... Слід подумати... Він плаває. Ні, не плаває". Спонукайте дитину висловлювати свої міркування. Нехай вона також запропонує якусь дію. У подібні ігри можна гратися під час прогулянки, спостерігаючи за іншими дітьми або за поведінкою тварин, наприклад, корів у загоні.

Удосконалення і закріплення навичок.

При нагоді продовжуйте практикуватися, поки дитина не буде готова просуватися далі до освоєння навичок, описаних у пункті СМ.Є.89.

СМ.Є.89. РОЗРІЗНЯЄ ЧАСТКУ "НЕ", ВЖИТУ З (ПРИКМЕТНИКАМИ) СЛОВАМИ, ЩО ПОЗНАЧАЮТЬ ОЗНАКИ ПРЕДМЕТА

У цьому пункті розглядається вміння дитини розрізняти частку "не", вжиту з прикметниками, які вона вже знає, включаючи назви знайомих їй кольорів.

Як оцінити:

Матеріали: засоби для навчання вибирають залежно від прикметників, які ваша дитина вже вивчила. Якщо вона знає кольори, можна взяти однакові або схожі предмети різних кольорів. Якщо їй знайомі прикметники "великий" і

“маленький”, виберіть пару предметів, різних за розміром.

Спосіб: за приклад візьміть пункт СМ.Є.63. Характеризуйте предмет, який дитина має знайти як “не червоний” або “не маленький” і т.д., залежно від того, які прикметники знає ваша дитині. Зробіть п'ять спроб.

Результат позитивний, якщо дитина правильно вибирає потрібний предмет чотири рази з п'яти.

Як учити: відпрацьовують це вміння так само, як і інші вміння цієї групи.

Ігри і повсякденна діяльність.

Спробуйте пограти з дитиною в гру “Я загадала предмет”. Опишіть задуманий вами предмет за якостями/властивостями, які в нього є, та яких у нього немає. Наприклад: “Я загадала предмет... Він не жовтий... він коричневий. Він не великий. Він каже: “рип-рип”.

Удосконалення і закріплення навичок.

Разом із вивченням нових прикметників ви зможете включати їх у ваші заняття або ігри. Можна тренувати розуміння частки “не” зі словами, що позначають розташування предмета. Ідеально підійде гра “в хованки”: “Я шукаю ведмедика. Він у коробці з іграшками? Ні, він не в коробці з іграшками. Можливо, він за стільцем? Ні, він не за стільцем” і т.д.

СМ.Є.90. РОЗРІЗНЯЄ ЗАЙМЕННИКИ: ЙОМУ/ЙОГО, ЙІ/ЙІІ, МЕНІ, ТОБІ

Багато дітей починають розуміти займенники “я” і “ти” досить рано, а от зі словами “йї/йїї” і “йому/його” виникають проблеми. Дуже часто від трирічної дитини можна почути “Дай це вона” або “Я бачу вона”. З вашого боку доцільно було б перевірити, чи розуміє ваша малеча значення займенників, зокрема “йї/йїї” та “йому/його”.

Як оцінити:

Матеріали: для оцінки цього вміння нам більше підійдуть люди, а не іграшки! Хоча знадобиться і декілька будь-яких невеликих іграшок.

Спосіб: сядьте в коло: ви, ваша дитина і ще двоє - чоловік і жінка. Виберіть іграшку і скажіть: “Дай... (назва іграшки) йому.” Повторіть прохання, вживаючи інші займенники.

Результат позитивний, якщо три рази з чотирьох дитина дає іграшку тому, кому потрібно.

Як учити: ігри, описані в підпункті *Як оцінити*, допоможуть вивчити значення займенників, але, в основному, дитина буде вчитися в ході вашого повсякденного спілкування. Намагайтеся при нагоді використовувати займенники у власному мовленні, а також у проханнях та вказівках, щоб перевірити, чи розуміє їх дитина.

Удосконалення і закріплення навичок цього розділу.

У Розділі 3 Книги 3 ви знайдете повний перелік граматичних форм, які повинна знати ваша дитина. Як вже відзначалося у вступі до цього розділу, засвоєння граматичних форм слід розглядати як невід'ємну частину програми навчання дитини розмовного мовлення, а оволодіння ними відбувається паралельно з вивченням нових слів та словосполучень.

Загалом, дитина вивчатиме значення граматичних форм у ході навчання. Звичайно, у деяких випадках граматичні форми не мають суттєвого значення - як би ми не будували фразу, вона буде звучати правильно. Але в інших випадках, навпаки, правильне використання граматичних форм має вирішальне значення для розуміння змісту, тому стежте за власним мовленням, уживайте лише правильні граматичні форми, щоб дитина могла зрозуміти значення почутої конструкції.

„Маленькі сходинки” - це програма ранньої педагогічної допомоги дітям із відхиленнями у розвитку. До комплекту входять вісім книг і додатково відеокасета із записом програми.

Книга 1: Вступ до програми

Ця вступна книга знайомить вас з історією написання „Маленьких сходинок” і пропонує способи користування програмою.

Книга 2: Програма вашої дитини

Книга пояснює, як правильно обирати індивідуальні цілі для конкретної дитини, і як допомогти їй досягти цих цілей в оточенні сім'ї.

Книга 3: Навички спілкування

У книзі ми зупинимось на формуванні мовних навичок як на довербальному, так і вербальному рівнях розвитку.

Книга 4: Навички загальної моторики

У книзі описуються навички, які потребують використання великих м'язів тіла. За допомогою цих м'язів дитина може сидіти, повзати, ходити, лазити, ловити м'яч і т.д. Книга підготовлена фізіотерапевтом, який має досвід роботи з маленькими дітьми з вадами розвитку.

Книга 5: Навички тонкої моторики

Навички тонкої моторики використовують дрібні м'язи рук та очей. Ці навички дуже різноманітні і коливаються від здатності дитини схопити палець мами до таких складних умінь, як малювання та різання. У цю книгу також увійшли навички вирішення проблем і розвиток таких понять, як колір, форма і розмір.

Книга 6: Сприйняття мовлення

Навички сприйняття мовлення означають розуміння мови інших. Вони означають здатність дитини уважно слухати, що кажуть інші, слідувати вказівкам, і, що найбільш важливо, самій використовувати мову.

Книга 7: Самообслуговування та соціальні навички

У цій книзі ми розглянемо навички, які допомагають дитині встановити зв'язок з іншими, гратися і самотійно їсти, користуватися туалетом, одягатися і приводити себе в порядок.

Книга 8: Перелік вмінь розвитку дитини

У книзі об'єднані в одне ціле всі окремі частини „Маленьких сходинок” і представлений перелік методів, що були використані для оцінки дитини. Крім того, вона допоможе вам правильно намітити цілі.